

Rekruttering til og fastholdelse i dansk fiskeri - med særlig fokus på Fiskeriskolens uddannelse

Hegland, Troels Jacob; Eliassen, Søren Qvist

DOI (link to publication from Publisher):
[10.54337/aau460210943](https://doi.org/10.54337/aau460210943)

Publication date:
2022

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Hegland, T. J., & Eliassen, S. Q. (2022). *Rekruttering til og fastholdelse i dansk fiskeri - med særlig fokus på Fiskeriskolens uddannelse*. <https://doi.org/10.54337/aau460210943>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Rekruttering til og fastholdelse i dansk fiskeri

- med særlig fokus på Fiskeriskolens uddannelse

Troels Jacob Hegland og Søren Quist Eliassen
Centre for Blue Governance, Aalborg Universitet

Afrapportering fra vidensprojektet 'Fremtidens Fiskere', finansieret af Fiskeafgiftsfonden 2020-2021

Centre for Blue Governance (CBG)
Institut for Planlægning, Aalborg Universitet
Rendsburggade 14
9000 Aalborg

www.cbg.aau.dk

Forfattere:

Troels Jacob Hegland* & Søren Quist Eliassen

* Kontaktperson: tjh@plan.aau.dk

Forsidebillede: Fiskeriskolens undervisningsfartøj Athene pakker sammen efter kampagnebesøg i Aalborg i sommeren 2021 (fotograf: Noah Jacob Hegland)

Indhold

Forord	5
Executive summary	6
1 Indledning	10
2 Veje ind i dansk fiskeri	12
2.1 Fiskeriets uddannelseskæde.....	12
2.2 Rekruttering til fiskeriets uddannelser	13
3 Rekruttering til fiskerierhvervet	15
3.1 Rekrutteringsudfordringerne i dansk fiskeri.....	16
4 Fiskeriskolens uddannelse	19
4.1 Placering i uddannelsessystemet	19
4.2 Uddannelsens forløb og indhold	19
5 Hvad driver og motiverer de unge, og hvordan ser de deres fremtid?	22
5.1 Motivationsfaktorer for de unge på uddannelsen og i fiskeriet	22
5.1.1 Arbejdsliv/-tid versus privatliv/-tid.....	23
5.1.2 Fiskeriet som naturafhængigt erhverv	24
5.1.3 Arbejdets karakter	24
5.1.4 Penge og karriere	26
5.1.5 Fiskerfællesskabet	26
5.2 De unges billeder af fremtiden	27
5.2.1 Karriere	27
5.2.2 Segmenter – nogle få betragtninger	29
5.3 Hvad med dem, der ikke er på—eller har været igennem—Fiskeriskolen?.....	30
5.3.1 Potentielle unge til fiskeriet og fiskeriskolen	30
5.3.2 Senere rekruttering til fiskeriet	31
5.3.3 Rekruttering af udlændinge til dansk fiskeri	31
6 De unges oplevelser med erhvervsfiskeruddannelsen.....	32
6.1 Skoleophold	32
6.1.1 Kommentarer til specifikke fag.....	33
6.1.2 Nye elementer?	36
6.1.3 Niveauopdeling af undervisningen.....	36
6.1.4 Opsamling på skoleophold	37
6.2 Praktik.....	37

6.2.1 Oplevelser i og perspektiver på praktikken	37
6.2.2 Relationen mellem Fiskeriskolen og praktikstederne	41
7 Konklusion og forslag	44
7.1 Rekruttering til Fiskeriskolen	44
7.2 Rekruttering til hele fiskerierhvervet	44
7.3 Fiskeriskolens uddannelse	45
7.4 Forslag	46
Referencer	51
Bilag: Metode	53

Forord

Denne rapport præsenterer resultaterne fra projektet 'Fremtidens Fiskere'. I rapporten behandles rekrutteringsudfordringer i dansk fiskeri med særlig fokus på Fiskeriskolens uddannelse. Formålet med undersøgelsen har været at tilvejebringe et bredere og mere systematisk vidensgrundlag, som branchen kan bruge til at imødegå rekrutteringsproblemer og udfordringer afledt deraf, f.eks. generationsskifte.

Projektet behandler primært rekrutteringen til Fiskeriskolen samt fastholdelse på uddannelsen og derfra videre ud i fiskerierhvervet. Generationsskifte-problematikken behandles ikke direkte, men den forventes delvis at være afhængig af tilstrækkelig rekruttering af de rette kandidater ind i uddannelsessystemet og derfra videre ud i erhvervet.

Arbejdet på projektet er finansieret af Fiskeafgiftsfonden i perioden 2020 – 2021 (bevilling oprindeligt givet til 2020 men senere forlænget som følge af implikationerne af Corona-pandemien), hvor projektet er rettet mod effektmål 1. *Mål for forskningsprojekters resultater til styrkelse af fiskerierhvervets udvikling*, samt indirekte mod 5. *Mål for antal rekrutteringer* og 7. *Mål for udviklingen for antal generationsskifter i dansk fiskeri*.

Bevillingen fra Fiskeafgiftsfonden var betinget af koordination med Danmarks Fiskeriforening Producent Organisation (DFPO) ift. udmøntningen af projektet. Diskussionerne med DFPO har foranlediget, at Fiskeriskolen og skolens uddannelse har kommet til at fylde betydeligt mere i undersøgelsen end oprindeligt forudsat i ansøgningen til Fiskeafgiftsfonden. Vi vil gerne på dette sted takke DFPO for respektfuldt og konstruktivt samarbejde angående udmøntningen af projektet. Ligeledes vil vi gerne takke Danmarks Pelagiske Producentorganisation (DPPO) og Foreningen for Skånsomt Kystfiskeri Producentorganisation (FSK-PO) for at have indgået i konstruktive samtaler omkring projektet.

Vi vil også i særlig grad takke Fiskeriskolen, som har været en central samarbejdspartner. Uden aktiv og konstruktiv hjælp fra flere ansattes side kunne undersøgelsen ikke have været gennemført. Det har været spændende og givende for os at få et indblik i skolen og det store og vigtige arbejde, der udføres der.

Vi vil selvsagt også takke alle de i og omkring erhvervet og uddannelsessystemet, der har stillet deres tid til rådighed til interviews: elever på skolen, ansatte på skolen, skippere, unge fiskere, organisationsfolk, m.fl. Uden deres velvilje, intet projekt.

Slutteligt en tak til vore kolleger i CBG, i særdeleshed Kristen Ounanian, Rikke Becker Jacobsen og Mathilde Højrup Autzen, som alle var med til at formulere ansøgningen til Fiskeafgiftsfonden. Rikke Becker Jacobsen bidrog endvidere til det tidlige projektarbejde i 2020.

Som forfattere er vi alene ansvarlige for indholdet i denne rapport, og de fremlagte perspektiver er forfatterens egne.

Arbejdet med projektet og rapporten har i overvejende grad fundet sted i 2021.

Troels J. Hegland og Søren Q. Eliassen, december 2021

Centre for Blue Governance (CBG), Aalborg Universitet

Executive summary

Denne rapport præsenterer resultaterne fra projektet 'Fremtidens Fiskere'. I rapporten behandles rekrutteringsudfordringer i dansk fiskeri med særlig fokus på Fiskeriskolens uddannelse. Formålet med undersøgelsen har været at tilvejebringe et bredere og mere systematisk vidensgrundlag, som branchen kan bruge til at imødegå rekrutteringsproblemer og udfordringer afledt deraf, f.eks. generationsskifte.

Rapporten baserer sig på et litteraturstudie samt kvalitative interviews med elever på Fiskeriskolen (der er lærlinge i forhold til praktikken) samt andre aktører i fiskeriet som den centrale empiri. Undervejs har vi sparret med repræsentanter fra de tre fiskerierorganisationer FSK-PO, DFPO og DPPO, samt ansatte på Fiskeriskolen. Konklusionerne er dog udelukkende forfatterens egne.

Undersøgelsen har haft som hovedformål at forstå de unges værdier og billeder af fiskeriet mhp. at kunne øge rekrutteringen til (og fastholdelsen i) dansk fiskeri og specielt Fiskeriskolen. I denne proces har vi behandlet 3 overordnede problemstillingskomplekser, som har betydning ift. at imødegå rekrutteringsudfordringerne i dansk fiskeri: rekruttering til Fiskeriskolen; rekruttering til hele fiskerierhvervet; samt Fiskeriskolens uddannelse. Vi opsummerer disse nedenfor og giver forslag til handlinger for at reducere rekrutteringsudfordringerne.

Arbejdet på projektet er finansieret af Fiskeafgiftsfonden i perioden 2020 – 2021, hvor projektet er rettet mod effektmål 1. *Mål for forskningsprojekters resultater til styrkelse af fiskerierhvervets udvikling*, samt indirekte mod 5. *Mål for antal rekrutteringer* og 7. *Mål for udviklingen for antal generationsskifter i dansk fiskeri*.

Kort om undersøgelsen

I lighed med andre erhvervsrettede uddannelser, har også Fiskeriskolens uddannelse kæmpet med at skaffe et tilstrækkeligt antal elever med den ønskede profil med evner til og mod på en fremtid i fiskeriet. På samme måde ses der en rekrutteringsudfordring i selve erhvervet, hvor gennemsnitsalderen blandt erhvervs- og bierhvervsfiskere er relativt høj og støt stigende.

Dog er det ikke entydigt, hvad rekrutteringsproblemet i fiskeriet skyldes eller hvilke tiltag, der reelt set er de mest effektive. Via en granskning af de unges forhold til sektoren, herunder deres syn på sektoren, deres egne ønsker til fremtiden, tilhørsforhold til fiskerisamfundene, sektoren eller eventuelt nye samfundsstrømninger i forhold til natur og livsstil, samt deres syn på Fiskeriskolens uddannelse, forsøger denne rapport at levere nogle af puslespilsbrikkerne. I dette projekt har vi fokus på de unge, der går eller har gået på Fiskeriskolen, mens vi trækker på enkelte andre undersøgelser, der har set på en bredere ungdomsgruppe i forhold til deres syn på fiskerierhvervet.

Fiskeriskolen har i lighed med tilsvarende erhvervsrettede uddannelser et ganske stort frafald, hvoraf det meste givetvis er uundgåeligt og endog til dels kan være hensigtsmæssigt, hvis det bidrager til at få unge over på andre hylder, hvor de passer bedre. Det er imidlertid vores indgangsvinkel, at den enkleste rekrutteringsindsats, der kan gøres, er at fastholde de elever, man allerede én gang har lykkedes med at tiltrække. Fastholdelse på uddannelsen (og som sådan også senere i erhvervet) er således i vores optik et helt centralt aspekt af rekrutteringsudfordringen, hvilket også i vid udstrækning har afspejlet sig i projektet.

Det skal her understreges, at projektet *ikke* har haft som specifikt formål at evaluere Fiskeriskolen eller uddannelsen, eftersom indgangsvinklen til projektet har været primært begrænset til de unges værdier og

syn på fiskeriet (suppleret med et begrænset antal interviews med organisationsfolk og skippere). Detaljer omkring metode og respondenter mv. kan findes som bilag sidst i rapporten.

I dette projekt har vi, som nævnt, behandlet rekrutteringsspørgsmålet gennem 3 overordnede problemstillingskomplekser, som har betydning ift. at imødegå rekrutteringsudfordringerne i dansk fiskeri: rekruttering til Fiskeriskolen; rekruttering til hele fiskerierhvervet; samt Fiskeriskolens uddannelse. I det følgende opsummeres konklusionerne ift. disse områder.

Rekruttering til Fiskeriskolen

Et centralt problemstillingskompleks findes omkring rekrutteringen af unge til at starte på uddannelsen som erhvervsfisker. Rekrutteringen drejer sig om udbredelse af kendskabet til uddannelsen og erhvervet blandt unge, men i høj grad også om at matche erhvervet med de unges værdier. Hvilke typer af unge, der kan tiltrækkes til erhvervet og i første omgang uddannelsen, afhænger af erhvervets aktiviteter og profil.

Der findes mange aktiviteter for at synliggøre fiskeriet og uddannelsen som erhvervsfisker. Interviews med elever og unge fiskere peger først og fremmest på direkte og personlig kontakt som en årsag til at søge Fiskeriskolen: via familie eller andre nære bekendte, tilknytning til fiskeri-lokalsamfundet eller mere perifere møder med fiskere, for enkelte også vejledere i uddannelsessystemet.

Undersøgelsen har fokuseret på de unge, der allerede har valgt Fiskeriskolen. For dem er de vigtige værdier i fiskeriet først og fremmest det konkrete arbejde: det hårde arbejde, bruge sig selv, godt kammeratskab mv. Kun enkelte omtaler mere abstrakte værdier som bæredygtighed og fiskeriets bidrag hertil, eller stoltheden over det gode slutprodukt som værdier bag deres uddannelsesvalg. Disse mere abstrakte værdier kan imidlertid have større betydning for rekruttering af andre grupper af unge til fiskeriet iflg. andre undersøgelser.

Rekruttering til hele fiskerierhvervet

Det andet centrale problemstillingskompleks omhandler rekrutteringen videre til det varierede danske fiskeri. Hvordan sikrer fiskeriets uddannelseskæde sammen med erhvervet på fartøjerne, at der uddannes og trænes personer til at varetage de forskellige arbejdsfunktioner på de forskellige typer af fartøjer, herunder som fartøjsejer?

Den bredere generelle uddannelse som erhvervsfisker på Fiskeriskolen giver adgang til alle dele af fiskeriet, hvilket afspejles i en generel åbenhed over for de fleste dele af fiskeriet blandt eleverne. Nogle dele af erhvervet rekrutterer fiskere med Det blå bevis direkte, mens kystfiskeriet typisk rekrutterer fiskere med mere erfaring og lyst til dette fiskeri. Det pelagiske fiskeri søger fiskere, der har anden eller supplerende uddannelser. Fiskeriskolens grunduddannelse som en enhedsuddannelse uden specialiseringer (som det ofte ses i udlandet) synes altså ikke at blokere for rekruttering til alle dele af fiskerierhvervet over tid.

Rekruttering til nye fartøjsejere sker sjældent direkte fra Fiskeriskolen, selvom der er eksempler på enkelte, der har drømmen inden uddannelsesstart. Generelt lader det til, at rekruttering af nye fartøjsejere kun i ringe grad sker på Fiskeriskolen og under uddannelsens undervisning og praktik. Denne rekruttering sker tilsyneladende primært senere, hvor nogle af erhvervsfiskerne modnes til opgaven—ofte støttet af skippere på de fartøjer, hvor de arbejder.

Fiskeriskolens uddannelse

Det tredje helt centrale problemstillingskompleks i undersøgelsen og ift. rekrutteringen til fiskeriet er, hvordan fiskeriets grunduddannelse på Fiskeriskolen fungerer. Dette handler både om fastholdelse, så behovet for yderligere rekruttering til skolen reduceres, og om elementer af uddannelsen, der kan justeres,

så det bliver erhvervsfiskere af endnu højere standard fra Fiskeriskolen, som fiskerierhvervet kan rekruttere. Der er grundlæggende tilfredshed med uddannelsen i de dele af erhvervet, som vi har talt med, men der kan være elementer, der kan justeres på, f.eks. op- eller nedjustere visse fag eller inkludere nye elementer på uddannelsen. For en vekseluddannelse med hovedparten af uddannelsestiden i praktik er relationen mellem skolen og praktikstederne også helt afgørende for at sikre en uddannelse af ensartet høj kvalitet, hvilket også udgør et relevant undersøgelsesobjekt.

Den overvejende tilbagemelding fra elever—nuværende som tidligere—var generel tilfredshed med skolens undervisning, det faglige indhold og niveau, og de sociale dele, hvor skolens personale håndterer den enkelte elevs udfordringer. Der var dog enkelte fag, hvor nogle ønskede mere tid eller fordybelse, mens andre anså fagelementer som overflødige—afspejlende elevernes ambitioner i forhold til arbejdsfunktion. Dette kunne tale for en vis grad af differentiering af faglig uddybning, omend ingen har talt for en egentlig niveaudeling af hele eller dele af uddannelsen.

Uddannelsens frafald sker især i de første tre uger, hvor de, der ikke passer til faget, vælger at hoppe fra efter at have prøvet skole og kort praktik. Nogle færdiguddannede fiskere, skippere og elever peger dog på, at nogle elever, der kunne blive gode fiskere, opgiver uddannelsen pga. dårlige oplevelser i praktikken, der til en vis grad tilskrives dårligt match mellem elev og fartøj. Det kan betegnes som et 'unødvendigt' frafald af elever, der formentligt kunne fastholdes i branchen.

Praktikken udgør 75% af uddannelsestiden og giver i vid udstrækning de centrale praktiske færdigheder og kompetencer i uddannelsen. Det er samtidig en del af uddannelsen, som Fiskeriskolen har mindre umiddelbar kontrol med. Hovedparten af de interviewede var meget tilfredse med at komme ud i det rigtige arbejde på fartøjerne, men flere fremhæver samtidig nogle udfordringer. For mange er det udfordringer, de vokser med og lærer at håndtere, men det giver også anledning til frafald. Øget koordinering og klarhed om forventninger kan muligvis reducere noget af frafaldet.

Forslag

På baggrund af undersøgelsen er der formuleret 10 forslag til at styrke uddannelsen og reducere rekrutteringsudfordringerne i fiskeriet ved at adressere rekruttering og frafald. Forslagene skal naturligvis læses med det forbehold, at vi er eksterne ift. uddannelsen, og at vi ikke nødvendigvis har fuldt indblik i begrænsninger og udfordringer i forbindelse med implementering. Enkelte forslag vedrører flere problemstillinger eller støtter hinanden. De er her listet enkeltvis efter den centrale aktør: Fiskeriskolen, praktikfartøjerne (i samspil med Fiskeriskolen), eller erhvervet bredt. Der ligger ingen prioritering i nummereringen. Detaljer omkring baggrunden for forslagene, samt vores korte overvejelser omkring mere eller mindre konkret udmøntning af forslagene findes i rapportens afsnit 7.4.

Fiskeriskolen som primær aktør	
1	Spørgeskema på første mødedag på skolen <i>Bidrager til: Bedre forståelse af hvem der rekrutteres til Fiskeriskolen og hvordan de rekrutteres</i>
2	Udarbejdelse af egen elev-profil på skemalagt, gruppebaseret, faciliteret workshop eller lignende <i>Bidrager til: Karrieremodning, gode praktik-match, fastholdelse på skolen (via arbejdsmiljø/fællesskab)</i>
3	Udredning af årsager til frafald <i>Bidrager til: Uddannelsens kvalitet og fastholdelse</i>
4	'Skemalagt' kontakt fra uddannelseskonsulent til elev i løbet af praktikophold <i>Bidrager til: Fastholdelse og struktureret læring i løbet af praktikperioderne (via arbejdsmiljø)</i>
5	Ændret italesættelse og rammesætning af kabys/hygienbevis <i>Bidrager til: Uddannelsens kvalitet via øget motivation</i>
6	Fordybingsmodul med selvvalgt fag <i>Bidrager til: Faglig fordybelse (dæksfunktioner eller skipper/fartøjsejer kompetencer)</i>
Praktikfartøjerne som primær aktør – i dialog med Fiskeriskolen	
7	Fartøjsdeklarationer <i>Bidrager til: Bedre matchning mellem elever og praktikfartøjer, kvaliteten af læring under praktikken</i>
8	Erfaringsudvekslingsgruppe (ERFA-gruppe) for praktikfartøjer <i>Bidrager til: Struktureret læring i løbet af praktikperioderne, styrket relation mellem Fiskeriskolen og praktikfartøjerne og praktikelementet for praktikfartøjerne indbyrdes</i>
Erhvervet bredt - organisationerne	
9	Undersøgelse af hvordan modning til fartøjsejere kan understøttes <i>Bidrager til: Styrket modning og rekruttering af fartøjsejere</i>
10	Synliggørelse af bæredygtig praksis <i>Bidrager til: Bredere rekrutteringsgrundlag samt nye profiler i fiskeriet</i>

1 Indledning

I lighed med andre erhvervsrettede uddannelser, har også Fiskeriskolens uddannelse kæmpet med at skaffe et tilstrækkeligt antal elever med den ønskede profil med evner til og mod på en fremtid i fiskeriet. På samme måde ses der en rekrutteringsudfordring i selve branchen, hvor gennemsnitsalderen blandt erhvervs- og bierhvervsfiskere er relativt høj og støt stigende.

Der synes i større eller mindre grad at være generelle udfordringer med at rekruttere til fiskeriet, uanset segment og funktioner. Dette gælder ansatte, såvel som de med lyst, vilje og muligheder for senere at overtage fartøjerne gennem generationsskifte. Udfordringer som beskæring af kvoter i Østersøen såvel som eftervirkningerne af Brexit bidrager heller ikke positivt. En række forskellige initiativer er allerede taget med henblik på at fremme rekruttering af unge til sektoren.

Dog er det ikke entydigt, hvad rekrutteringsproblemet i fiskeriet skyldes, eller hvilke tiltag, der reelt set er de mest effektive. Via en granskning af de unges forhold til sektoren, herunder deres syn på sektoren, deres egne ønsker til fremtiden, tilhørsforhold til fiskerisamfundene, sektoren eller eventuelt nye samfundsstrømninger i forhold til natur og livsstil, samt deres syn på Fiskeriskolens uddannelse, forsøger denne rapport at levere nogle af puslespilsbrikkerne. I dette projekt har vi fokus på de unge, der går eller har gået på Fiskeriskolen, mens vi trækker på enkelte andre undersøgelser, der har set på en bredere ungdomsgruppe ift. til deres syn på fiskerierhvervet.

I udgangspunktet var ideen at se snævert på de unges 'billeder af fiskeriet' for at give erhvervet et bedre vidensgrundlag for at kunne arbejde målrettet med rekruttering. Det blev imidlertid hurtigt klart, at man er nødt til at forstå rekrutteringen i en bredere sammenhæng og se på spørgsmål som: Hvordan håndteres rekruttering i dag, hvilke veje og institutioner sikrer tilgang af den relevante arbejdskraft for det danske fiskeri? Til hvilke positioner og i hvilke dele af fiskeriet er der et rekrutteringsproblem? Fiskeriskolen, der udbyder erhvervsfiskeriets grunduddannelse med det Det blå bevis, er den centrale uddannelsesmæssige indgang til fiskeriet; hvordan fungerer den i forhold til de unge, deres fremtidsdrømme og i forhold til erhvervet?

Fiskeriskolen og deres uddannelse er kommet til at fylde en del i rapporten, hvor vi berører en række spørgsmål omkring denne med baggrund i især de unges perspektiver og oplevelser på den eksisterende uddannelse: Imødekommer uddannelsen de yngre generationers forventninger og præferencer? Kan uddannelsen gøres mere relevant? Hvordan kan uddannelsen favne bredden i målgruppen, fra ikke-færdiggjort afgangseksamen til gymnasial eksamen? Fiskeriskolen har i lighed med tilsvarende erhvervsrettede uddannelser et ganske stort frafald, hvoraf det meste givetvis er uundgåeligt; det kan endog til dels være hensigtsmæssigt, hvis det bidrager til at få unge over på andre hylder, hvor de passer bedre. Det er imidlertid vores indgangsvinkel, at den enkleste rekrutteringsindsats, der kan gøres, er at fastholde de elever, man allerede én gang har lykkedes med at tiltrække. Fastholdelse på uddannelsen (og som sådan også senere i erhvervet) er således i vores optik et helt centralt aspekt af rekrutteringsudfordringen, hvilket også i vid udstrækning har afspejlet sig i projektet.

Det skal her understreges, at projektet *ikke* har haft som specifikt formål at evaluere Fiskeriskolen eller uddannelsen, eftersom indgangsvinklen til projektet har været primært begrænset til de unges værdier og syn på fiskeriet gennem interviews med disse (suppleret med et begrænset antal interviews med organisationsfolk og skippere). Detaljer omkring metode og respondenter mv. kan findes som bilag sidst i

rapporten. Det skal bemærkes, at eleverne på Fiskeriskolen er lærlinge i forhold til praktikken på fartøjerne. For klarhed anvender vi i rapporten primært betegnelsen 'elever'.

I mange andre lande, i særdeleshed USA (Lowe 2015), England og Norge (Sønvisen 2013, Johnsen & Vik 2013) er der lavet videnskabelige undersøgelser mhp. at udforske de strukturelle faktorer, der fremmer eller hæmmer rekruttering af unge til fiskeriet. Men der findes kun enkelte studier af de nye generationers forventninger til et liv i fiskeribranchen (Coleman et al. 2019). I Danmark har der været begrænset forskning på området (Ounanian 2016), og ingen videnskabelige studier af de unges forventninger og præferencer specifikt. Dog har Oxford Research for nylig lavet et studie for FSK-PO, der skal hjælpe til at identificere fremtidens kystfiskere (Oxford Research 2019).

I dette projekt har vi behandlet rekrutteringsspørgsmålet gennem 3 overordnede problemstillingskomplekser, som har betydning ift. at imødegå rekrutteringsudfordringerne i dansk fiskeri: rekruttering til Fiskeriskolen; rekruttering til hele fiskerierhvervet; samt Fiskeriskolens uddannelse.

Efter denne indledning følger afsnit 2, hvor rapporten kortlægger vejene ind i danske fiskeri. I afsnit 3 introduceres og nuanceres rekrutteringsudfordringerne i dansk fiskeri, hvorefter Fiskeriskolens erhvervsfiskeruddannelse, som et af fokuspunkterne for denne undersøgelse, introduceres i afsnit 4. I afsnit 5 og 6 præsenteres empirien fra de udførte interviews, primært med elever på Fiskeriskolen samt unge fiskere: I afsnit 5 fokuseres der på drømme og bevæggrunde til at entrere fiskeriet, og i afsnit 6 fokuseres der på oplevelser på skolen og i praktikken i forbindelse med uddannelsen. I afsnit 7 drager vi konklusioner ift. de 3 ovennævnte problemstillingskomplekser—og slutteligt præsenteres forslag, der kan styrke uddannelsen og reducere rekrutteringsudfordringerne i fiskeriet ved at adressere rekruttering og frafald.

2 Veje ind i dansk fiskeri

Der har historisk ikke været krav om uddannelse for at komme ind i dansk fiskeri. Stadig i dag er det eneste formelle krav for at få hyre som fisker, at man har bestået et kursus i søsikkerhed af tre ugers varighed, og at man er fyldt 18 år.

En egentlig fiskeruddannelse eller -træning rækker tilbage til 1908, hvor kurser blev etableret i højskoleregi, der fortsatte nogle år. Etablering af Fiskeriskolen startede i 1995, hvor fiskeriforeningen tog uddannelsesinitiativer, der resulterede i etablering af fiskeriskoler i Grenå (frem til 2006) og Thyborøn. Det første år var der 11 lærlinge og 17 fartøjer, der tilbød at tage lærlinge (Tarbensen 2012). Disse var fundet ved, at en konsulent fra fiskeriforeningen havde besøgt havnene og promoveret uddannelsen. Uddannelsen blev understøttet af etableringen af et samarbejdsforum i 1997 mellem fiskeriets organisationer, kommuner og uddannelsesinstitutioner med interesse i rekruttering til fiskeriet. Her blev lavet kampagner målrettet elever i folkeskolen, undervisningsmaterialer og spil, samt en rekrutteringskampagne med Kirsten Lehfeldt og Niels Olsen som Minna og Gunnar.

Frem til 2020 er 646 blevet uddannet som erhvervsfiskere, ca. 30 om året i gennemsnit. Samtidig er der op mod 75 personer om året, der tager søsikkerhedskurset og dermed kvalificerer sig til et job i fiskeriet og andre marine erhverv (information fra Fiskeriskolen).

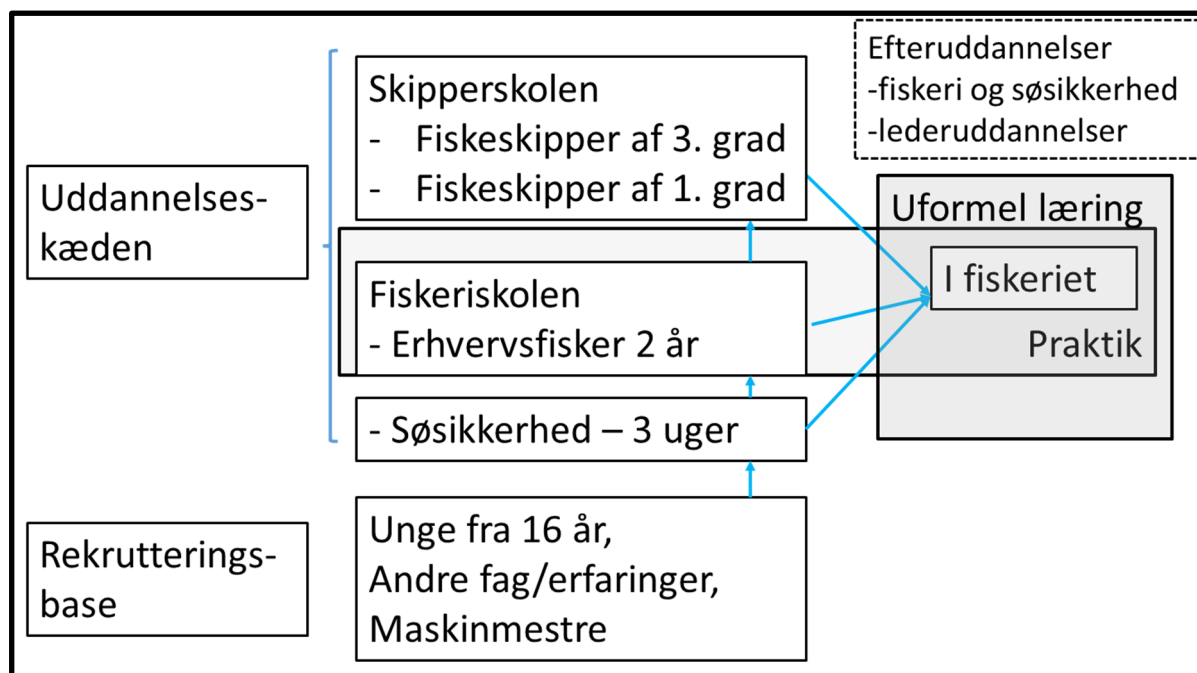
I dag er der kun én egentlig fiskeruddannelse: Fiskeriskolen, der hører under EUC Nordvest. Den beskrives nærmere i afsnit 4. Det samlede uddannelsesbillede for det danske fiskeri er imidlertid langt mere komplekst og involverer en række andre institutioner. I det efterfølgende tegnes et (dog ikke fuldt udtømmende) billede af 'fiskeriets uddannelseskæde'.

2.1 Fiskeriets uddannelseskæde

Vejen ind i fiskeriet består af en uddannelseskæde, der tilbyder den enkelte 'at stå af' og entrere erhvervet på forskellige niveauer på forskellige tidspunkter. Selve uddannelseskæden består af et obligatorisk søsikkerhedskursus (omtales nærmere nedenfor), Fiskeriskolens uddannelse til erhvervsfisker (afsnit 4) og derefter mulighederne for at videreuddanne sig som skipper på Skagen Skipperskole (MARTEC; herefter: Skipperskolen). Ved siden af uddannelseskæden er der en række supplerings- og efteruddannelser, som vi ikke kommer nærmere ind på her. Det drejer sig om supplementskurser i fiskeriteknik, kabys, ergonomi, søsikkerhed for befarne erhvervsfiskere m.m., samt ledelseskurser for skippere, redere mv.

Uddannelsen som erhvervsfisker på Fiskeriskolen, formelt kaldet 'erhvervsfiskeriets grunduddannelse', munder ud i 'Det blå bevis', der—ligesom søsikkerhedskurset alene—giver adgang til hyre på fiskerfartøjer af alle størrelser. Det blå bevis giver imidlertid samtidig ret til at kunne føre fartøjer op til 15 meter og er desuden adgangskort til at fortsætte på Skipperskolen for at blive fiskeskipper af 3. grad (½ års skoleuddannelse) med ret til at føre fartøjer over 15 meter, eller fiskeskipper af 1. grad (1½ års skoleuddannelse) med yderligere rettigheder i forhold til fartøjsstørrelse og områder.

Skipperskolen uddanner skippere til handelsflåden såvel som fiskeflåden; de seneste år med en overvægt til handelsflåden. For at komme ind på Skipperskolen kræves enten Det blå bevis eller dokumenteret 24 måneders sejltid på skibe over 12 meter, samt et gyldigt sundhedsbevis. Dette gælder både for uddannelsen som fiskeskipper af 3. grad og fiskeskipper af 1. grad. Billedet af uddannelseskæden i fiskeriet er søgt skitseret i figur 1 nedenfor.

Figur 1: Uddannelseskæden i fiskeriet

Den uformelle mesterlære, som fiskerierhvervet traditionelt i vid udstrækning har baseret sig på, spiller fortsat en rolle. Denne uformelle læring (inkl. 'tavs' læring), dækker at den enkelte tilegner sig erfaring, rutiner og eksplicit viden gennem mere erfarne fiskere og skipperes oplæring. I figuren er det markeret med en blok, der omslutter fiskeriet. Praktikken, som udgør den længste tid på fiskeruddannelsen, bygger i vidt omfang også på en mere uformel læring, selvom den delvist formaliseres bl.a. ved brug af uddannelsesbogen. Den uformelle læring sker løbende i hverdagen. Det samme ses også i forbindelse med andre uddannelser, hvor praktik indgår. Uformel læring sker også i forhold til nye personer på båden—både de, der udelukkende har et søsikkerhedskursus, såvel som erfarne fiskere, der skifter fartøj. Det sker også i forbindelse med træning til nye funktioner på fartøjet, nye redskaber eller læring af kompetencer som fartøjsejer. Udfordringen ved at integrere nye folk på et fartøj er en anerkendt udfordring, som har et betydeligt sikkerhedsaspekt tilknyttet. Et eksempel på et initiativ for at lette opstarten af nye folk på fartøjer er en række små film (med tilhørende huskelister), der for ganske nyligt er produceret af Fiskeriets Arbejds miljøråd under titlen 'Sikker start på nyt job' (Thornsberg 2021e).

2.2 Rekruttering til fiskeriets uddannelser

Selve rekrutteringen ind i fiskeriet går som kort beskrevet ovenfor via søsikkerhedskurset (formelt kaldet 'Søsikkerhed for Erhvervsfiskere') og for en dels vedkommende via Fiskeriskolens uddannelse til erhvervsfisker.

For at kunne tage hyre på et fiskefartøj i Danmark kræves kurset 'Søsikkerhed for erhvervsfiskere', der i løbet af tre uger giver grundlæggende viden om at bruge personligt og fælles sikkerheds- og redningsudstyr, medicinkiste C og kendskab til arbejds- og søsikkerhed ift. danske og internationale myndighedskrav. Kurset, der ligger i AMU-systemet, afholdes på Fiskeriskolen og er åbent for alle over 16 år med en sundhedsbog. For at få hyre på et fartøj udelukkende med søsikkerhedskurset skal man dog vær mindst 18 år.

Fiskeriskolens uddannelse til erhvervsfisker er målrettet unge mellem 16 og 25 år, mens der skal laves speciel aftale som voksenlærling for personer over 25 år. Nærmere om indholdet af uddannelsen til erhvervsfisker findes i afsnit 4 nedenfor.

Den aktive rekruttering til fiskeriuddannelserne sker i praksis ad en række forskellige kanaler.

Historisk er rekrutteringen (både til uddannelse og erhvervet som sådan) i vidt omfang sket i familierne fra far til søn(ner) eller andre unge i fiskeri- og kystsamfundet, der har haft deres gang i fiskerihavnene fra barnsben. Denne rekruttering har relativt mindre betydning i dag, hvor de unge lærlinge har en mere blandet baggrund. En del har ikke nogen synderlig erfaring med fiskeriet, hverken fra egen fiskeriaktivitet, eller indirekte ved at komme fra et fiskerisamfund.

Ændringerne i de sociale rammer for rekruttering har stået klart for erhvervet i længere tid, og der er derfor blevet brugt kræfter på at rekruttere ad andre veje. Det nu nedlagte samarbejde 'Fiskericirklen', der også inkluderede en hjemmeside (www.fiskericirklen.dk), udarbejdede materialer til brug i folkeskolen for at skabe opmærksomhed omkring og interesse for fiskeriet og fiskerisamfund. De senere år har der kørt kampagner på sociale medier, blandt andet ved hjælp fra selskabet CompanYoung, der har udviklet indhold til hjemmesiden www.blivfisker.nu og produceret små film til Facebook og andre sociale medier for at komme i kontakt med de unge også udenfor de traditionelle fiskerisamfund.

Rekrutteringskampagner udføres også i regi af Fiskeriskolen, der årligt sejler uddannelsesskibet Athene til en række forskellige havne for at gøre opmærksom på fiskeriet som sådan og uddannelsen som erhvervsfisker i særdeleshed. Den aktive rekruttering til fiskeriskolen sker også via det almindelige system til uddannelsesvejledning, hvor Fiskeriskolen og fiskeriets uddannelser indgår i uddannelsesguiden (www.ug.dk) og udbydes derigennem.

Endelig er der en række mere lokale og mere eller mindre formaliserede samarbejder og aktiviteter for at gøre fiskeriet kendt og attraktivt for de unge. Nogle steder har enkelte skippere eller havne etableret samarbejder med lokale folkeskoler. Til forskel fra tidligere, hvor fartøjerne kunne tage unge med ud for at prøve fiskeriet, betyder krav til arbejdsmiljø og sikkerhed, at også de skal have de 3 ugers søsikkerhedskursus for at kunne deltage i fiskeriet. Det er derfor en praktisk forhindring for den direkte rekruttering, som kunne ske ved at tilbyde unge, der *kunne* have interesse i fiskeriet, at prøve det af tidligt.

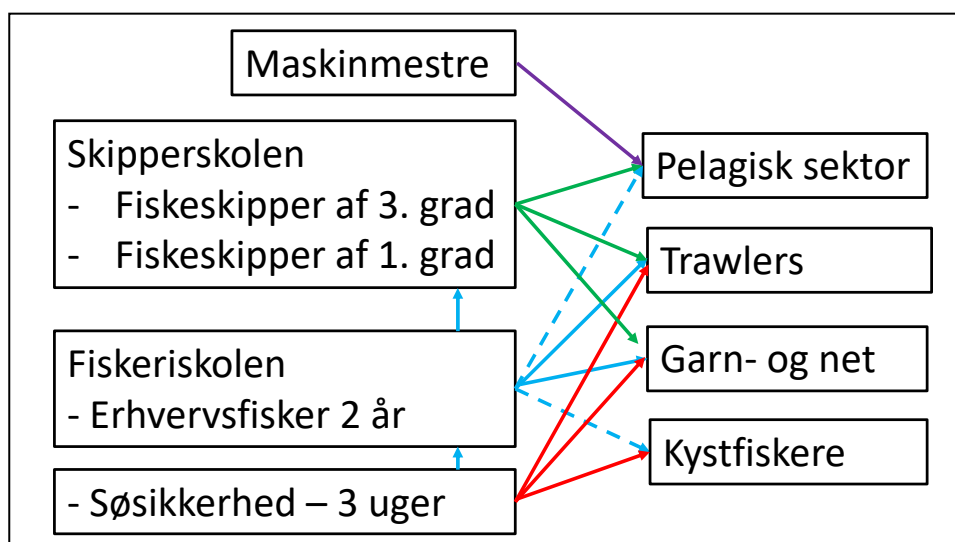
Andre lokale initiativer til at understøtte børn og unges interesse i fiskerierhvervet inkluderer samarbejder med efterskoler og frie fagskoler med maritime klasser. Senest er der, med deltagelse af aktører fra bl.a. det lokale fiskeri, taget initiativ til at etablere en maritim fri fagskole i Hirtshals. Der er desuden netop etableret en Maritim STX på MARTEC i Frederikshavn under Frederikshavn Gymnasium (u.år). Gymnasieuddannelsen giver adgang til de videregående uddannelser og er derfor næppe en større, direkte rekrutteringslinje til Fiskeriskolen. Ikke desto mindre er der allerede nu på Fiskeriskolen elever, der har gennemført en STX, og det vil være nærliggende at tro, at en Maritim STX også kan kaste elever af sig til Fiskeriskolen, omend nok i mindre omfang.

Ved siden af rekruttering af unge til fiskeriets uddannelser sker der også en rekruttering til fiskeriet af udenlandsk arbejdskraft. Der er dog af mindre omfang, i det 7% af de ansatte i fiskeriet i 2017 var fra andre EU-lande (Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries 2018). Også disse er nødt til at bestå søsikkerhedskurset, men de vil typisk derefter fortsætte direkte på et fartøj.

3 Rekruttering til fiskerierhvervet

Fiskerierhvervet er præget af stor variation på tværs af segmenter defineret på baggrund af fartøjsstørrelser, redskaber og målarter.

Baseret på interviews med skippere fra forskellige segmenter af fiskeriet tegner der sig et billede af, at der er forskel på hvilke dele af uddannelseskæden, de forskellige segmenter rekrutterer fra. For at illustrere dette, kan der tages udgangspunkt i en grov segmentering af den danske fiskeflåde i kystfiskerfartøjer (karakteriseret ved at være små og ofte med blot én eller måske to om bord), garn- og netfartøjer i forskellige størrelser, konsum (og til en vis grad industri) trawlere, samt pelagiske fartøjer. Rekrutteringsmønsteret er skitseret i figur 2 nedenfor. I praksis er der overlap imellem rekrutterings- og hyre-adfærden, ligesom segmenterne ikke er skarpt adskilt.

Figur 2: Segmenternes rekruttering fra fiskeriets uddannelseskæde

Især små og mindre fartøjer—kystfiskeriet, garn- og netfartøjer og til en vis grad trawlere—hyrer fiskere, der udelukkende kommer med det obligatoriske tre ugers søsikkerhedskursus som formel fiskerirelateret uddannelse. Det bør dog understreges, at en del af disse fiskere har andre relevante erfaringer, så som fiskeri fra anden side, håndværksuddannelse, eller uddannelse indenfor fiskeriets serviceerhverv, som vobbindere etc.

Primært trawlere og garn- og netfartøjer hyrer erhvervsfiskere med Det blå bevis fra Fiskeriskolen. Disse får i mindre grad hyre i kystflåden (der ofte er enmandsfartøjer) eller i den pelagiske sektor (hvor der ofte vil blive kigget efter supplerende uddannelsesmæssige kompetencer udover Det blå bevis).

Det større garn, trawl og pelagiske fartøjer vil typisk aftage kandidater fra Skipperskolen; som ansatte skippere, eller de skipperuddannede vil på sigt blive fartøjsejere.

Den pelagiske sektor kræver som regel supplerende faglige kompetencer af erhvervsfiskere (eksempelvis erfaring som vobbindere eller elektriker). Til det specialiserede arbejde med at passe motorer mm. hyres gerne maskinmestre.

Segmenteringen kan delvist relateres til forskellige 'livsformer' i fiskeriet. Disse kommer til udtryk i forskellige ønsker om strukturelle funktioner (ejerskab overfor medarbejdere) samt indre drivkræfter for at være fisker

(lønarbejde overfor livsstil). Hvilke livsformer, fiskeriet kan tilbyde, kan have betydning for hvilke unge, der kan rekrutteres og fastholdes. I denne rapport er spørgsmålet dog mere hvilke livsformer, der understøttes af uddannelsessystemet, som derigennem bidrager til, at der kan rekrutteres til de forskellige former for fiskeri.

En nyere rapport har peget på fire forskellige livsformer indenfor fiskeriet, som i store træk kan ses i de nordiske lande (Høst og Christensen, 2018).

- Den ansatte fisker (typisk dæksfolk), der især drives af det intensive arbejde, lønnen og perioder med frihed.
- Den specialiserede fisker, der er uddannet eller trænet til specielle funktioner, f.eks. ved maskinen eller i forbindelse med vodbinderopgaver. Drivkraften er primært de specialiserede arbejdsopgaver såvel som mulig karriereudvikling indenfor specialiseringen.
- Fartøjs- og kvoteejende fiskere, der opbygger fiskerivirksomheden og skaber arbejdspladser. Fokus på virksomhedsopbygning som redere.
- Den selvstændige fisker med egen båd (og eventuelt kvote), der især værdsætter friheden og uafhængigheden.

I eksempelvis Island og Norge er det primært personer med nogen erfaring som fiskere, der rekrutteres til fiskeriuddannelserne. Det betyder også, at praktik som en del af uddannelsen ligger senere og er mere begrænset i disse lande end i Danmark, mens disse uddannelser i højere grad kobler til det akademiske uddannelsessystem. Det kommer især i Island til udtryk i mere specialiserede uddannelser i fiskeriet (Høst og Christensen 2018).

Selvom livsformerne ikke direkte kan knyttes til segmenterne, er der dog tendenser til, at nogle livsformer er mere fremtrædende i nogle fremfor andre i segmenter. Således peger vores interviews med skippere—i lighed med undersøgelsen 'Fremtidens Kystfisker' fra Oxford Research (2019)—på, at kystfiskeriet i vid udstrækning er drevet af 'den selvstændige fisker', selvom der for at dække de samlede opgaver i fiskeriet også er ansatte fiskere med varierende arbejdsopgaver. På de fleste garnfartøjer og trawlere har de ansatte mange forskellige funktioner, selvom der sker en vis specialisering her. Den specialiserede fisker er især efterspurgt til de pelagiske fartøjer, som giver udtryk for, at de beskæftiger maskinmesteruddannede og erhvervsfiskere, der også har specialfærdigheder fra tidligere arbejde eller uddannelser. Det fremhæves også som en fordel i andre dele af fiskeriet, at den enkelte fisker har særlige kompetencer ved siden af Det blå bevis, eksempelvis uddannelse som mekaniker eller vodbinder. Her er der dog ikke tale om en specialiseret arbejdsfunktion, som på de store pelagiske både, men dybe færdigheder på enkeltområder ved siden af de generelle færdigheder.

På denne baggrund er det relevant at spørge om, der er i realiteten er forskellige rekrutteringsbehov og -udfordringer i fiskeriets forskellige segmenter?

3.1 Rekrutteringsudfordringerne i dansk fiskeri

Der synes generelt at være udfordringer med at rekruttere til fiskeriet – uanset hvilket segment og til hvilke funktioner. Dette gælder ansatte, såvel som de med lyst, vilje og muligheder for at overtage fartøjerne (generationsskifte).

Antallet af aktive fiskere som helhed faldt med 13% fra 2000 til 2019, især i perioden frem til 2006. I samme periode steg gennemsnitsalderen fra 44 til 52 år. I denne periode har gennemsnitsalderen for de nye i fiskeriet været omkring 30 år. Dog er der kommet færre nye i 2018 og 2019--og de, der kom ind i fiskeriet, var i gennemsnit 45 år, iflg. tal fra Fiskeristyrelsen (Fødevareministeriets Departement 2020). Det er dog uklart,

om dette er en tendens eller et kort udsving. Departementet konkluderer, at eftersom 40% af alle erhvervsfiskere i 2019 var 59 år eller mere, vil der formentligt være en stor afgang i løbet af de næste 10 år. Hvis ikke der allerede er akutte problemer med at besætte stillinger, så vil de komme inden for det næste årti.

Tilsvarende har Departementet set på fartøjsejerne. Antallet af fartøjsejere er faldet konstant over hele perioden, med en stigning i gennemsnitsalderen til 58 år i 2019. Faldet i antal fartøjsejere var meget højt frem til 2006 (formentligt en afspejling af konsolideringen i forbindelse med FKA). Men også efter 2007 er der hvert år afgang betydeligt flere end de ca. 50 nye fartøjsejere. Departementet konkluderer, at 50% af fartøjsejerne er 59 år eller mere – heraf halvdelen 69 år eller mere (Fødevareministeriets Departement 2020). Der forventes derfor ret akut et fald af fartøjsejere, hvorfor behovet for at rekruttere nye ejere er tilsvarende akut.

Tallene fra Fiskeristyrelsen (Fødevareministeriets Departement 2020) tyder derfor på, at det mest akutte rekrutteringsbehov knytter sig til fartøjsejere. Dette rækker i vidt omfang udenfor rapportens fokus, dels fordi rekrutteringsgrundlaget for en del af flåden primært vil være fiskere uddannet fra Skipperskolen, dels fordi finansiering og adgang til kapital og lån for at kunne købe fartøjer og kvoter er en central barriere, der falder udenfor projektets og rapportens fokus. Den første forudsætning for at blive fartøjsejer er imidlertid, at der er unge og senere lidt ældre fiskere, der har lyst til og ambitioner om at blive fartøjsejere. Dette aspekt berører vi til en vis grad i analysen af de unges drømme i afsnit 5.

Mens Fiskeristyrelsens tal peger på forstærkede rekrutteringsudfordringer i fremtiden, så peger de subjektive udsagn fra interviews på, at der i forskelligt omfang allerede i dag er, om ikke akut direkte mangel på arbejdskraft, så i hvert fald udfordringer med rekruttering bredt over segmenterne. Dette understøttes af interviews med repræsentanter fra fiskeriets organisationer, ligesom Fiskeriskolen melder om stor og stigende efterspørgsel efter lærlinge, dvs. elever fra Fiskeriskolen. For øjeblikket overstiger efterspørgslen faktisk antallet af elever (Thornsberg 2021c). Dette understøttes og nuanceres lidt af interviews med yngre fiskere og skippere. Senest publiceredes en artikel på Fiskerforum med titlen 'Krise i fiskeriet: Vi mangler desperat folk til en hyre', hvilket peger i samme retning (Thornsberg 2021a).

Flere af de interviewede skippere beretter, at de ikke har problemer med at skaffe mandskab, men at de ved, andre har problemer. Andre, især de unge fiskere og skippere, fortæller om problemer med at skaffe gode folk, blandt andet fordi et mindre etableret fartøj (inkl. kvoter) ikke kan garantere så høj hyre som nogle af de mere etablerede fartøjer. Nogle peger også på et problem med at skaffe mandskab med erfaringer indenfor netop deres del af fiskeriet, det være sig geografi og redskabstype. I et vist omfang klarer de sig med at hyre folk, der har mindre erfaring med det aktuelle fiskeri, eller som ikke har interesse i så langvarig hyre, som der ønskes. Desuden blev det fremhævet, at det hårde arbejde på garnfartøjerne betyder, at en del har vanskeligt ved at skaffe kvalificeret mandskab blandt danske fiskere. Derfor er der angiveligt flere østeuropæiske fiskere på garnbåde end andre fartøjstyper. Det understreges, at det ikke handler om lønforhold, men om at tiltrække arbejdsomme og stabile fiskere.

Der er således forskellige strategier til at holde fiskeriet i gang, selvom det ikke er muligt for alle at skaffe mandskab med den ønskede profil og erfaring. Fra interviewene er det ikke vores forståelse, at fartøjer har ligget stille pga. mandskabsmangel. Vi har dog ikke spurgt nærmere ind til, om rekrutteringsproblemerne kan have haft andre konsekvenser, så som at nogle fiskeaktiviteter er fravalgt, rejser forkortet eller mandskab belastet med flere ture end ønskværdigt.

Aktuelt er dansk fiskeri under pres pga. nedskæringer i fiskekvoterne (især i Østersøen) og kvotereduktioner i Nordsøen som følge af Brexit. I den forbindelse har DFPO foreslået flådetilpasning via en ophugningsordning

for at reducere den danske fiskeflåde, ligesom det foreslås at etablere oplægningsstøtte for fartøjer, der ligger til kaj til bestandene i Østersøen er bedret (Thornsberg 2021b). På trods af det betydelige pres på fiskerisektoren er vurderingen fra fiskeriets organisationer, at der fortsat vil være rekrutteringsudfordringer, idet mange fiskere og fartøjsejere vil søge ud af sektoren alene på grund af alder.

”Mange søger ud, fordi de har en alder, der passer til det. Jeg tror ikke, det ændrer på et behov for at få folk ind i sektoren—også på den længere bane—og der stadig vil være et stort behov for nye folk i sektoren.” (møde 12/11 2021 med fiskeriets organisationer)

Der tegner sig altså et billede af rekrutteringsudfordringer bredt i fiskeriet uanset de aktuelle reduktioner i kvoter og den deraf forventede flådereduktion. Udfordringerne kommer til udtryk på forskellig vis alt efter typen af geografi og type af fiskeri, herunder arbejdsforhold og -krav, samt forventninger til indtjening på det enkelte fartøj. Hvilket mønster dette vil have i forhold til segmenter og arbejdsfunktioner, kan vi ikke bedømme på det foreliggende grundlag. Vi kan se, at fiskeriet trods rekrutteringsudfordringer i vidt omfang bliver opretholdt ved at hyre fiskere med lidt andre profiler og kvalifikationer end ønsket, ligesom udenlandsk arbejdskraft, især fra Østeuropa, kommer ind for at fylde hullerne.

Set fra eleverne på Fiskeriskolens perspektiv bør der altså være gode muligheder for at finde passende praktikpladser (eftersom efterspørgslen fra fartøjerne for øjeblikket overstiger antallet af elever) og for at finde job som erhvervsfisker efterfølgende. Der vil være forskel på mønsteret i behov mellem havne og fartøjstyper, men der er muligheder for hyre til de uddannede erhvervsfiskere—og for at blive fartøjsejere for dem, der har ønske om og kvalifikationer til dette (og kan løse eventuelle finansieringsudfordringer).

4 Fiskeriskolens uddannelse

I det følgende opsummeres struktur og indhold på uddannelsen til erhvervsfisker, som den ser ud i dag på Fiskeriskolen.

4.1 Placering i uddannelsessystemet

Uddannelsen som erhvervsfisker sker med base på Fiskeriskolen i Thyborøn, en del af EUC Nordvest. Uddannelsen er indplaceret i kvalifikationsrammen på niveau 3, og eleverne opnår blandt andet viden om brand, forholdene på praktikfartøjerne, samt grundlæggende viden om driftsøkonomi mm. Kompetencemæssigt skal de kunne udføre almindeligt forekommende arbejde på fartøjerne og bl.a. selvstændigt kunne iværksætte førstehjælp. Med hensyn til kompetencer skal de blandt andet kunne deltage selvstændigt i sikkerhedsarbejde og anvende korrekte redskaber ved arbejdet om bord (Uddannelsesguiden u.år, Fiskeriskolen 2020 og Undervisningsministeriet 2010)¹.

Uddannelsen er, sammen med de øvrige maritime uddannelser, placeret under Uddannelses- og Forskningsministeriet. Dette giver videre rammer for at tilrettelægge uddannelsen end den alternative placering under EUD (erhvervsuddannelsessystemet og Undervisningsministeriet). Dermed er der mulighed for et tættere samarbejde med erhvervet og f.eks. mere og tidligere praktik, ligesom det giver mulighed for at tage enkelte fag senere end planlagt i forløbet og dermed opnå afgangsbetrag trods eventuelle forsinkelser. På den anden side giver denne placering af uddannelsen ikke mulighed for undervejs at skifte til andre uddannelser, ligesom den ikke meriterer til videregående uddannelser udover på Skipperskolen.

Uddannelsens grundlag er en række bekendtgørelser, som blandt andet afspejler de danske forpligtigelser i forhold til internationale konventioner om uddannelse af søfolk og personel på fiskeskibe (International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers (STCW) og International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Fishing Vessel Personnel (STCW-F)).

For at blive optaget på Fiskeriskolen kræves, at eleven er fyldt 16 år og har fuldført 9. klasse. Desuden er der krav om at have gennemført det obligatoriske tre ugers søsikkerhedskursus for fiskere og et sundhedsbevis.

Optagelseskravene og den praktiske karakter af uddannelsen og arbejdet som fisker giver mulighed for, at også unge, der har svært ved eller ulyst ved bogligt prægede uddannelser, kan blive optaget på Fiskeriskolen. Dette har i realiteten betydet, at Fiskeriskolen i en årrække har haft en betydelig (og for stor) andel socialt hårdt belastede eller fagligt udfordrede elever. I nogle tilfælde har disse elever ikke selv aktivt tilvalgt uddannelsen, de er derimod blevet anvist skolen i uddannelsesvejledningen. Dette har i en periode givet skolen et ry for, at en for stor del af deres elever var (for) besværlige at have med at gøre i praktikken. Det er dog vores klare opfattelse, at både elever, unge fiskere og skippere, der tager elever, oplever, at balancen er blevet bedre de seneste år. Det bør dog understreges, at fiskerierhvervet og Fiskeriskolen utvivlsomt fortsat gør en stor samfundsindsats ved at få unge, der er kuldsejlet i andre dele af undervisningssystemet, på ret køl igen.

4.2 Uddannelsens forløb og indhold

Uddannelsen varer to år og er en vekseldannelse, hvor skoleophold og praktikophold veksler løbende. Deltagerne på uddannelsen er derfor både elever på skolen og lærlinge under praktikken. For at undgå uklarhed omtaler vi dem primært som elever, både i forhold til skolen og i forhold til praktikken.

¹ Læringsmålene synes at svare til niveau 3, selvom studieordningen (Fiskeriskolen 2020) taler om niveau 2.

Eleverne kommer typisk direkte fra det tre ugers søsikkerhedskursus til det første korte skoleforløb på tre uger. Dette rummer nogle introducerende fag og et kort søpraktik-ophold på et fartøj. Eleverne møder dermed meget tidligt i forløbet det aktive fiskeri. Målet med dette er, at de skal få en direkte oplevelse af arbejdsforhold og -betingelser som fisker. Dette betyder (tilsigtet), at frafaldet på skolen primært ligger i forbindelse med dette første korte skole- og praktikophold.

Efter det introducerende forløb følger 3 praktikforløb af hver ca. 26 uger, afbrudt af to 10-11 ugers skoleforløb. Den faktiske længde af praktikken afhænger i nogen grad af fiskeriets karakter og sæson, og hvordan det passer med, at skolen udbyder 2. og 3. skoleforløb. Eleverne er derfor principielt i praktik på 2-3 forskellige fartøjer; nogle fartøjer, der driver flere slags fiskeri, kan dog tilbyde to kvalitativt forskellige praktikophold til samme elev. Se figur 3 over forløbet af erhvervsfiskeruddannelsen.

Den 2 årige Erhvervsfiskeruddannelse						Blå Bevis
1. skoleforløb	Praktikperiode	2. skoleforløb	Praktikperiode	3. skoleforløb	Praktikperiode	
3 uger	ca. 26 uger	11 uger	ca. 27 uger	10 uger	ca. 27 uger	

Figur 3: Forløbet af erhvervsfiskeruddannelsen (fra Fiskeriskolen 2020)

Det er en meget bred vifte af fagemner, der gennemgås under de tre skoleophold. Ud over fag, der direkte knytter sig til fiskeriaktiviteter (som bødning, redskabslære, skibsteknik, radiolære, navigation mv.), omfatter det også bredere kompetencer som motorlære, arbejdssikkerhed, social lovgivning mv. Fag som søsikkerhed, sygdomsbehandling, navigation og radiolære er knyttet til—og giver certifikater—efter de internationale STCW-konventioner. En oversigt over fagelementernes placering på de forskellige skoleforløb kan findes nedenfor i Figur 4.

1. skoleforløbs fagemner:	2. skoleforløbs fagemner:	3. skoleforløbs fagemner:
<ul style="list-style-type: none"> Fiskeriredskabers opbygning og bødning Forebyggelse af søsyge Kabystjeneste Vedligehold Skibsteknik Praktisk fiskeri Forberedelse til søpraktik Fangstrejse med et fiskefartøj 	<ul style="list-style-type: none"> Brandbekæmpelse Bødning og redskabslære Fiskerilære Kabystjeneste Motorlære, afsluttes med prøve Navigation, afsluttes med prøve 	<ul style="list-style-type: none"> Arbejdssikkerhed Bødning, redskabslære, afsluttes med prøve Hydraulik Radiolære med engelsk, afsluttes med prøve Reparations svejsning Social lovgivning Sygdomsbehandleruddannelse - medicinkiste B Søsikkerhed STCW Økonomi

Figur 4: Fagelementernes placering på skoleforløb

Der er ikke nogen form for niveaudeling eller specialisering i forbindelse med den samlede uddannelse eller med enkeltfag. Den enkelte elev har dog mulighed for at specialisere sig på fartøjs-/redskabstyper i forbindelse med valg af praktiksteder. Dette balanceres af, at skolen som udgangspunkt har krav/forventning om, at eleverne prøver forskellige typer fiskeri. Det skal dog bemærkes, at der i studieordningen ikke er specificeret krav til praktikopholdene, udover at konsulentene ved hvert praktikforløb skal besøge/samtale

med skipper om elevens udvikling og trivsel. Studieordningen omtaler altså ikke specifikke forventninger til læring og læringsmål for de dele af uddannelsen, der foregår på praktikfartøjerne. Sikringen af, at praktikstederne bidrager til at de overordnede læringsmål opfyldes, sker via de på Fiskeriskolen ansatte uddannelseskonsulenters kontakt til praktikfartøjets skipper samt uddannelsesbogen, der beskriver hvad eleverne skal have/har stiftet bekendtskab med under praktikken.

Praktikken, som udgør 75% af den samlede tid på uddannelsen, gennemføres altså på en række forskellige fartøjer, som har accepteret at fungere som praktiksteder. Praktikfartøjerne er fundet på baggrund af opsøgende arbejde fra Fiskeriskolen. Der er imidlertid på nuværende tidspunkt så mange interesserede praktikfartøjer, at der meldes betydeligt større efterspørgsel end der er tilgængelige elever.

Kontakten til praktikstederne sker via Fiskeriskolens to uddannelseskonsulenter, der iflg. studieordningen har kontakt til den ansvarlige skipper én gang under hvert praktikforløb ved besøg eller telefonisk kontakt. Herudover har både skippere og elever mulighed for at ringe til konsulenterne, hvis der opstår problemer, eller de af anden grund har behov for at vende dele af praktikken med konsulenterne. Over tid har konsulenterne opbygget et godt kendskab til de enkelte fartøjer og skippere, således at de dermed kan søge at matche eleverne med det enkelte fartøj som praktiksted.

Uddannelsen som erhvervsfisker er altså en 'enhedsuddannelse', der giver alle fiskere det (i princippet) samme grundlag for at arbejde som erhvervsfisker. Uddannelsen giver adgang til Skipperskolen, men den giver ikke adgang til eksempelvis korte videregående uddannelser. Uddannelsen adskiller sig herved i en vis grad fra parallelle uddannelser i andre nordiske lande, hvor eksempelvis de islandske og norske fiskeriuddannelser indgår i det generelle uddannelsessystem og giver adgang til videregående uddannelser. Med dette åbnes også for en højere grad af specialisering (Høst og Christensen 2018). Det skal dog bemærkes, at Det blå bevis—via adgangen til Skipperskolens uddannelser—muliggør, at de studerende kan bevæge sig over i handelsflåden.

5 Hvad driver og motiverer de unge, og hvordan ser de deres fremtid?

Som en del af vores interviews med elever på Fiskeriskolen, nystartede såvel som andetårselever, spurgte vi ind til, hvad der motiverede dem og var med til at 'drive' deres lyst til at uddanne sig til og arbejde som erhvervsfisker. Også i enkelte interviews med folk omkring fiskeriet og med de yngre fiskere kom vi omkring spørgsmål og svar, der kan være med til at belyse dette aspekt.

Spørgsmålene omkring hvad, der motiverer de unge, og hvordan de ser deres fremtid, må anses som centrale både i forhold til rekruttering til fiskeriet/Fiskeriskolen, såvel som fastholdelse i erhvervet/på uddannelsen.

5.1 Motivationsfaktorer for de unge på uddannelsen og i fiskeriet

Spørgsmålene, der kredsede omkring motivationsfaktorer, resulterede ikke overraskende i en ganske omfattende liste af forskellige motivationsfaktorer. Langt de fleste respondenter indikerede, at det var en palette af forskellige faktorer, der var relevante—omend med varierende styrke. I lyset af det begrænsede antal respondenter i en kvalitativ undersøgelse som denne, er det vanskeligt at vægte de forskellige motivationsfaktorer i særligt detaljeret grad over for hinanden. Nogle motivationsfaktorer træder alligevel frem i materialet som værende mere udbredte/tungtvejende end andre. I de følgende sektioner har vi forsøgt at gruppere og diskutere de forskellige motivationsfaktorer under fem forskellige samlekategorier:

- Arbejdstid versus privatliv/fritid
- Fiskeriet som naturafhængigt erhverv
- Arbejdets karakter
- Penge og karriere
- Fiskerfællesskabet

Motivationsfaktorerne er i vid udstrækning sammenvævede og overlappende—til dels også på tværs af kategorier, men vi finder, at disse kategorier ikke desto mindre giver analytisk mening. For hver kategori vil vi i de følgende afsnit komme ind på de mest tungtvejende motivationsfaktorer inden for kategorien, ligesom vi vil berøre mindre væsentlige faktorer og/eller faktorer, som vi forventede kunne forefindes, men som var helt eller stort set fraværende i vores interviewmateriale.

Når vi her diskuterer motivationen til at entrere fiskeriet (jf. ovenfor), så bør det her gentages, at vi i forbindelse med undersøgelsen har talt med elever og unge fiskere, der rent faktisk HAR søgt ind på/gået på Fiskeriskolen. De motivationsfaktorer, vi finder, er således i en eller anden grad allerede et resultat af en selektion som følge af erhvervets generelle 'profil' i samfundet samt skolens rekrutteringsindsatser.

Uden at vi direkte har undersøgt dette, så må det antages, at Fiskeriskolens rekrutteringsindsatser, f.eks. via videoer, kan være medvirkende til at tegne et billede af fiskeriet, som tiltrækker de profiler, der motiveres af dette billede, men omvendt måske også afholder profiler, der motiveres af andre 'billeder', fra at søge. I den udstrækning, at det tegnede billede tiltrækker de profiler, der er brug for bredt i fiskerierhvervet, så er dette selvfølgelig ikke et problem—i modsat fald kan det være det.

Det er bestemt ikke uvæsentligt at vide, hvad der motiverer dem, der pt. opsøger et liv i erhvervet, da det i vid udstrækning er centralt at kende dette for at kunne fastholde både på uddannelsen og senere i erhvervet. På den anden side er det selvfølgelig—hvis man ønsker at øge rekrutteringen eller få nye 'typer' ind i erhvervet—også relevant at vide, om der findes unge derude, som kunne tiltrækkes af andre motivationsfaktorer, hvis disse elementer opfattedes som fremtrædende i profileringen af erhvervet eller

uddannelsen. Dette aspekt har ikke været kernen i dette projekt, men via andet materiale vil vi kort diskutere dette spørgsmål i afsnit 5.3, efter beskrivelsen af de 5 samlekategorier.

5.1.1 Arbejdsliv/-tid versus privatliv/-tid

"Min bedste kammerat, han fiskede jo, og så hørte man lidt... Også at det var hårdt; men så når han var hjemme i 14 dage, så havde han jo også bare fri og kunne tage til Mallorca, så jeg tænkte, at der er jo også noget frihed i det." (andetårselev uden familiær baggrund i fiskeriet)

Flere af vores respondenter indikerede, at en væsentlig attraktion ved fiskeriet var, at man kunne være væk hjemmefra i længere perioder. I nogle tilfælde synes udlængslen at være knyttet til et ønske om oplevelser som forbindes med lange fangstrejser, i stil med at være 'langt hjemmefra på eventyr' (en pull-faktor), i andre tilfælde synes der at være tale om et ønske om at komme så meget som muligt væk fra en hjemmebane, som ikke opleves som attraktiv og måske giver dårlige minder (push-faktor). En del af de unge på Fiskeriskolen har, som kort introduceret i afsnit 4.1 ovenfor, haft dårlige oplevelser i skolesystemet og enkelte har også været i 'dårligt' selskab eller blevet opfattet som det dårlige selskab.

En betydelig del af vores respondenter fra Fiskeriskolen betoner også—som illustreret af det indledende citat, at det er vigtigt for dem at kunne holde 'rigtigt fri', når de har fri, gerne i mange dage eller flere uger i træk. Citatet opsummerer på mange måder en af hovedmotivationerne for en del af vores respondenter: Det opleves simpelthen som mere attraktivt at stemple ind og ud fra arbejdet med uger imellem end at gøre dette med kortere intervaller eller på dagsbasis. En anden, nystartet elev uden familiær baggrund i fiskeriet udtrykte det således:

"Så hørte jeg om fiskeriet og læste mig til, at man kunne være ude flere uger ad gangen... Så tænkte jeg det kunne være godt." (nystartet elev)

Vi har kun i meget begrænset omfang kunnet finde spor af 'den omvendte motivation' i vores materiale, nemlig ønsket om at fiske men samtidigt opretholde et mere traditionelt 'dagsarbejds mønster', som man ellers kunne antage ville være attraktivt for dem, der vægter at være jævnlige hjemme med de muligheder det indebærer for et mere traditionelt familieliv, hvilket dele af det kystnære fiskeri må formodes at kunne levere. En andetårselev italesætter, at det ikke nødvendigvis er oplevelsen, at det kystnære fiskeri i realiteten kan levere på dette:

"Altså du er hjemme, men du er næsten aldrig hjemme på det punkt, jo... Du skal hele tiden holde øje med din telefon, holde øje med vejret... Er det i dag jeg skal ud og fiske, er det i morgen?"
(andetårselev)

Adspurgt, så anerkender enkelte af vores yngste respondenter, at deres prioriteringer måske nok vil ændre sig, når der skal stiftes familie, men som udgangspunkt opfatter de ikke kystfiskeriets arbejdsrytme som særligt attraktiv; den italesættes i højere grad som uforudsigelig: et fiskeri, hvor man måske har fri hver dag efter fyraften, men hvor man alligevel aldrig har 'rigtigt' fri.

En krølle på diskussionen om at have fri, når man ikke er ude at fiske, er, at en del af vores respondenter udtrykker, at de vil bruge deres lange friperioder på at fiske fra eget mindre fartøj under en eller anden form. Det kystnære fiskeri som praksis afvises altså ikke som uattraktivt; men som 'hovederhvervsfiskeri' opfattes det af flere af de unge, vi har talt med, som et fiskeri for de lidt ældre, der har andre prioriteringer, når det kommer til balancen mellem arbejdsliv og -tid versus privatliv og -tid.

5.1.2 Fiskeriet som naturafhængigt erhverv

"Den ene dag kan du f.eks. sidde fast, og så får vi slet ikke noget søvn. Du kan også sprænge en wire, eller lige pludselig ser du nogle spækhuggere eller delfiner - altså hver dag er ikke det samme. Det synes jeg også er utroligt fedt. Også, du ved ikke, hvad du fanger, jo!" (nystartet elev)

Under denne kategori har vi samlet motivationsfaktorer, der relaterer sig til fiskeriets specielle status som stærkt naturafhængigt. Inden for denne kategori fremstår uforudsigeligheden og jagtelementet i fiskeriet som dominerende motivationsfaktorer.

En stor del af vores respondenter fortæller, at du aldrig kan forudse, hvad dagen bringer, når du er ude at fiske i naturen. Det skaber et attraktivt og varieret arbejde, hvor dagene ikke er ens. Dette illustreres af det indledende citat samt dette citat fra en anden nystartet elev:

"Jeg kan godt lide havet og havlivet generelt. Der er noget dejligt, fedt ved det. Jeg har også set, når der er mange bølger; det med man er pissebange og alligevel har det pissesjovt på samme tid, og man arbejder." (nystartet elev)

Flere andre respondenter refererer—ligesom vores elever ovenfor—til forskellige naturnære oplevelser som har gjort indtryk. Især hvis spurgt direkte, så kommer en del respondenter ind på, at det faktisk er noget, de påskønner. Det kan være en solnedgang, vind i håret, en klumpfisk i overfladen eller spækhuggere og delfiner som ovenfor; eller som i dette citat fra en nystartet elev: *"Jeg synes, det er en befrielse at være ude på vandet. Der er god udsigt."* Det er vanskeligt at sige, hvor central denne motivationsfaktor er. Det er typisk ikke den, der bliver trukket frem som det første, men det kan muligvis skyldes, at en sådan 'lidt følsom' motivationsfaktor ikke harmonerer særligt godt med det, der ellers bliver italesat som attraktivt ved fiskeriet.

Det samme kan muligvis siges om stoltheden ved det produkt, som man har høstet i naturen. Dette blev alligevel på egen hånd af en andetårselev bragt frem som noget, der gjorde ham stolt af sit arbejde:

"Jeg synes også, at det er lækkert nok at vide, at hvis vi fanger noget hummer eller fisk, at man kan gå ned i supermarkedet – og måske er det ikke lige den... men altså man er med til at bidrage til, at man kan gå ned og købe..." (andetårselev)

Når vi i senere interviews bragte netop dette på bane som en potentiel motivation, blev det imidlertid klart, at denne elev absolut var undtagelsen frem for reglen. Der var stort set ingen, der gav udtryk for at selve det at være med til at producere et attraktivt produkt var motiverende i sig selv, selv ikke når der blev spurgt specifikt ind til dette. En enkelt anden undtagelse var denne nystartede elev:

"Altså og så også stoltheden over produktet; jeg har kokke i familien, og jeg gider ikke servere noget, som jeg ikke selv vil spise, jo. Og hvis jeg ikke selv vil spise det, så vi jeg ikke aflevere det, jo..." (nystartet elev)

Ligeledes var der heller ikke nogen blandt vores adspurgte, der fandt motivation i en forståelse af fiskeriet som et bæredygtigt erhverv. Hvis specifikt udspurgt, så var der dog en vis stolthed at spore hos nogle elever over, at fiskerne tager store mængder skrald med i land og på den måde er med til at rydde op i havet.

5.1.3 Arbejdets karakter

"Kan godt lide, at man ikke har sovet i 30 timer, så er der en derude der siger: 'Kom så din klaphat!' Det kan jeg godt lide!" (nystartet elev)

Karakteren af arbejdet i fiskeriet er for en ganske stor del af vores respondenter en særligt motiverende faktor. Fiskeriet ses som en branche, hvor man kan komme langt med en god indstilling og interesse for at

lære faget, samt en vilje til at arbejde hårdt. Det illustreres f.eks. af følgende citat fra en nystartet elev samt vores indledende citat:

"Jeg kan også godt lide hårdt arbejde. Jeg har arbejdet, siden jeg var en lille dreng. Jeg kan godt lide, når det bliver ekstra hårdt – så ved man også, at man har lavet noget på en eller anden måde..."
(nystartet elev)

Det er velkendt, som vi tidligere har været inde på, at fiskeriet historisk i relativt stor udstrækning har tiltrukket unge, der på forskellig vis ikke har haft succes i det traditionelle skolesystem. I fiskeriet finder en del af dem imidlertid ud af, at de kan blive en succes. Her illustreres det af en ung fisker:

"Jeg har været lidt en ballademager en gang, og det der med, at der er bare kæft, trit og retning, det kan jeg godt li'. Det duer for mig, har jeg fundet ud af... til at holde mig på kursen." (ung fisker)

Lidt i samme linje beskriver en andetårselev med erfaringer fra andet arbejde, hvordan fiskeriet opleves som mere ligefremt og reelt:

"Det er også det, jeg godt kan lide ved fiskeriet, du går heller ikke og pakker noget ind, ligesom måske på et job på landjorden, hvor man måske siger: 'Vi gemmer det her og snakker om det til fredagsmødet.' Vi skal ikke gå og gemme og sige: 'Den tager vi senere.' Man går ikke og gemmer på noget; hvis det er, så får man det at vide!" (andetårselev)

I det hele taget er der blandt en del af dem, der entrerer fiskeriet, en slags 'maskulin nostalgi' omkring det at arbejde i netop dette erhverv. En yngre fisker sætter det på spidsen i dette citat, der nok er lidt karikeret, men ikke desto mindre fanger noget, der tiltrækker nogen:

"Så jeg tror... Det er også fordi, det er jo et eller andet sted lidt, så er det lidt gammeldags, sådan er det at være fisker, det driver mange, at man kan... Det ved jeg i hvert fald selv at det var noget af det der drev mig: at høre de der gamle historier fra slåskamp på værtshusene, så gik man ud og bankede hinanden, så gik man ind og drak en øl bagefter. Den mentalitet, man hører om de havde, til gengæld, det tror jeg er noget der driver mange til det og bare holder det, og folk der ender med at få den mentalitet eller har den mentalitet, det er bare en anden... de holder bare ved, uanset hvor træls det er." (ung fisker)

Den beskrevne fokus på kæft, trit og retning og hårdt arbejde ændrer dog ikke ved, at en del også ser fiskeriet som et sted, hvor man—givet arbejdets karakter—tidligt i karrieren, allerede som elev, kan få selvstændigt ansvar. Dette kan illustreres ved følgende citater fra to andetårselever:

"Jeg kan godt lide det med, at jeg har lidt indflydelse på, hvad der er godt for mig. Ham, der står i styrehuset, kommer aldrig ned i lasten. Så jeg kan godt lide det lille firma, hvor jeg har indflydelse."
(andetårselev)

"Det er det med, at man også tager noget ansvar. Man har jo styrevagter, hvor man har ansvaret for folk, der ligger og sover." (andetårselev)

Andre specialopgaver, som respondenterne oplever tidligt at have fået særligt ansvar for i rollen som dæksmand, inkluderer opsyn med maskinen og bødning.

Ligeledes nævner flere respondenter også, at fiskeriet som oftest byder på varierede arbejdsopgaver. Denne motivationsfaktor er tæt knyttet til fiskeripraksisser og til dels også uforudsigeligheden i et naturafhængigt erhverv, som beskrevet ovenfor. Men hvor det ovenfor drejede sig mest om spændingsaspektet, er motivationsfaktoren ift. arbejdets karakter, at der med uforudsigeligheden følger en varieret arbejdsdag, hvor to dage ikke er ens.

5.1.4 Penge og karriere

***"Der kommer flere og flere inde fra storbyerne, der vil ud at prøve. Om deres indgangsvinkel er rigtig eller forkert, om de tror de bare kan tjene en masse penge... Det kan man diskutere, om det er rigtigt eller forkert."* (ung fisker)**

I vores materiale fremstår en høj indkomst som en betydelig motivationsfaktor, ikke mindst når respondenterne skal beskrive, hvad der motiverer andre end dem selv, som illustreret af det indledende citat samt dette fra en nystartet elev: *"Der er mange, der er her for pengenes skyld"*.

For langt de flestes vedkommende er det ikke penge, der trækkes frem som deres egen hovedmotivation, men det er dog de færreste, der slet ikke opfatter penge som en betydningsfuld faktor.

På trods af udbredte bekymringer omkring fiskeriets fremtid er det ikke desto mindre fortsat sådan, at fiskeriet ses som et erhverv, hvor der kan laves gode penge; især hvis man, som diskuteret ovenfor, har den rette indstilling og kan arbejde hårdt. Såfremt kompetencerne er på plads, så er der jo som sådan ikke noget i vejen med, at penge udgør en væsentlig motivationsfaktor for at entrere et erhverv. Men på den anden side, så antydes det i flere interviews, at en del søger til fiskeriet og Fiskeriskolen med et for enøjlet fokus på indtjening—uden fuld forståelse for, at der ligger en stor indsats bag de store penge, og at indstillingen skal være på plads.

Den manglende forståelse knyttes ofte til et for svagt kendskab til fiskeriets praksis (jf. citatet om folk fra storbyen ovenfor). Dette kan illustreres af denne refleksion fra to andetårselever:

"Der er mange... 70 % dropper jo ud. De hører, at man tjener godt. Men så snart de kommer ud, opdager de, at de er nogle tøser, der ikke kan finde ud af at tage fat." (andetårselev 1): *"Man skal også være stædig. Det er nok de færreste, der ikke bliver søsyge."* (andetårselev 2)

Enkelte trækker også karrieremulighederne i fiskeriet frem som en separat motivationsfaktor, om end der især blandt de helt unge er en vis bekymring for, om man kan magte at bevæge sig ud over at arbejde som dæksmand. For en dels vedkommende italesættes position som dæksmand dog som drømmen i sig selv, hvor man kan tjene gode penge, få brugt sin krop, og ikke har alt for komplicerede bekymringer.

Der synes ikke så overraskende at være en tendens til, at karriere kommer til at fylde mere senere i skoleforløbet—og yderligere, når vi talte med unge fiskere. Det virker således til, at motivationen ændres, og at de unge over de første år i fiskeriet i stigende grad får 'blod på tanden', når de har fået succesoplevelser og opbakning gennem det praktiske fiskeri; og på den måde fået bekræftet, at de måske kan drive det videre, end de troede i udgangspunktet. På den anden side, så er der også enkelte, som via det øgede kendskab til fiskeriet kommer til den konklusion, at de vil vente lidt længere med at 'gøre karriere', end de til at starte med havde forestillet sig, da de i højere grad får øjnene op for, hvad der kræves for f.eks. at få fødderne på 'eget dæk'.

5.1.5 Fiskerfællesskabet

***"...der er sådan nogle ting, at jeg synes, der er—selvom man er hård ved hinanden engang imellem—så er der også lidt kærlighed imellem os."* (ung fisker)**

Den sidste kategori af motiverende faktorer, som vi har identificeret gennem vores materiale, har vi valgt at kalde fiskerfællesskabet. Den dominerende del af det har en historisk, familiær vinkel. Det synes fortsat at være tilfældet, at der rekrutteres en stor andel unge, der går ind i fiskeriet, fordi det nu engang er hvad man gør, og sådan man er vokset op. Flere af vores respondenter kunne med stolthed berette om hvilken generation de var i fiskeriet. Mange af beskrivelserne omkring dette var så rige og detaljerede, at det er vanskeligt at finde et illustrativt citat og samtidig opretholde anonymitet.

Det er vores klare opfattelse, at familietradition fortsat er en af de væsentligste motivationsfaktorer for at entrere fiskeriet; det på trods af Brexit, kvoteudfordringer og 'besværlige' politikere og grønne organisationer. Selvom enkelte af vores respondenter var blevet advaret om at begive sig ind i fiskeriet af deres fædre, så havde de alligevel gjort det.

Generelt er der også en del af de unge, der italesætter vigtigheden af et velfungerende fællesskab på fartøjet. Og der er nok en opfattelse af, at dette fællesskab er noget særligt i fiskeriet ift. andre brancher: Man er ofte afsted relativt lang tid ad gangen, og man er også på mange måder meget afhængige af hinanden—ikke mindst hvis det går galt. Følgende korte citat fra en andetårselev med rødder i fiskeriet illustrer måske hele diskussionen om fællesskab:

"Ja, og vi har et pissegodt fællesskab derovre. Det kan jeg godt lide. Det er det vigtigste af det hele: det er et godt fællesskab." (andetårselev)

Hvad vi—måske lidt til vores egen overraskelse—ikke rigtig kunne finde hos vores respondenter var, at tilknytningen til et fiskeribåret lokalsamfund spillede en rolle som en motivationsfaktor. Blandt de unge uden forudgående tæt tilknytning til fiskeriet synes det at være fællesskabet på fartøjet, der trækker (og de har formodentlig intet kendskab til fiskeribårne lokalsamfund). For elever med baggrund i fiskeriet, synes det at være familietraditionen (såvel som fællesskabet på fartøjet), der vægter højest ift. det fiskeribårne lokalsamfund; men det er ud fra vores undersøgelse og de spørgsmål, vi har stillet, ganske svært at afdække i hvor stor grad, der kan et være overlap mellem disse to.

5.2 De unges billeder af fremtiden

I undersøgelsen har vi spurgt ind til de unges billeder af deres egen fremtid, og hvorfor de ser sådan på deres fremtid i fiskeriet. Vi har derved berørt spørgsmålet om forskellige karrierer i fiskeriet, samt synet på forskellige segmenter. Det har givet indsigt i opfattelser i mange forskellige retninger. Nedenfor fokuserer vi på nogle hovedtræk, selvom interview og fokusgruppediskussioner bragte os omkring andre temaer. De unges syn på karriere og forskellige segmenter præsenteres i separate afsnit, selvom disse to aspekter til en vis grad er sammenvævede.

5.2.1 Karriere

Som kort berørt i tidligere sektioner, så tiltrækker fiskeriet en del unge, der primært motiveres af mulighederne for få tilgang til et job, hvor hårdt arbejde betaler sig, og papirarbejde fylder meget lidt. For denne gruppe står dæksmand som udgangspunkt som den foretrukne 'karriere'. Og helt generelt så er det begrænset, hvor mange af de helt unge, der gør sig meget konkrete overvejelser om 'karriere' som sådan. En nystartet elev illustrerer dette perspektiv med følgende citat, hvor han refererer til et billede med titlen 'fisker på dækket':

"Jeg har valgt 'fisker på dækket', for det med skipper og styrmand... Det er ikke lige min kop the med at sidde stille og kigge på en skærm, så vil jeg sgu hellere arbejde. Jeg skal ud og have fat i tingene, ellers dur jeg ikke..." (nystartet elev)

Citatet er dækkende for en stor del af de unges karrieredrømme, som altså ikke strækker mod at blive skipper eller fartøjsejer. Især er det vores indtryk, at dette gør sig gældende tidligt i forløbet på skolen. For de nystartede er det tilfældet, at de—naturligt nok—som oftest har meget begrænset forståelse af de forskellige segmenter, såvel som de forskellige roller/karrierer, man kan have i fiskeriet, og en del af dem er ikke sikre på, at de har de fornødne kompetencer til at blive f.eks. skipper. Som også berørt i afsnit 5.1.4, så betyder dette efter vores opfattelse, at de unge (ikke overraskende) i betydeligt omfang justerer eller danner deres karriereforventninger (såvel som syn på segmenter, se afsnit 5.2.2 nedenfor) i løbet af deres uddannelse, når

de får mere berøring med fiskeriet, ligesom der i særdeleshed sker en modning, når de bevæger sig ud i fiskeriet efter endt uddannelse.

På den anden side er der også unge, der kommer med større ambitioner allerede tidligt i uddannelsesforløbet. For nogle bliver mødet med uddannelsen/erhvervet et 'realitetstjek', som illustreret af denne nystartede elev:

"[Skipper med egen båd] var drømmen, da jeg kom hertil, men det [refererer til fotografi med titlen 'fisker på dækket' samt billede af trawler] er drømmen nu – trawl, dæksmand. Jeg fandt hurtigt ud af at der ligger for meget i det [skipper/egen båd], så det vil jeg ikke alligevel. Jeg vil gerne ud at fiske – på dækket, rense fisk, med trawl." (nystartet elev)

Andre er relativt tidligt sikre på, at de vil drive det vidt i fiskeriet og har allerede relativt gennemtænkte planer. Det gælder især de, der har en tæt tilknytning til fiskeriet, og hvor det ofte er en familietradition, hvor planen kan være at 'arve' eller købe sig ind i farens eller andre familiemedlemmers fartøj.

Opbakning eller moderat velment pres fra ens skipper er også en indgang til at tænke mere over karriere. Det gælder måske især for dem, der ikke kommer med en drøm skabt ud af familietraditioner og bestående netværk:

"Jeg kunne godt tænke mig papirerne, men jeg ved ikke hvor meget det kræver. Jeg skal nok bruge en masse tid på det. Og sådan som det er lige nu, så vil jeg helst gerne bare spare lidt op før jeg skal derop i hvert fald. Det er på SU. Men min skipper vil gerne have, at jeg tager det, så han kan få nogle flere skipper." (andetårselev uden baggrund i fiskeriet)

Desuagtet at der er en del, der søger til Fiskeriskolen uden de store planer om at gå videre til Skipperskolen og gøre karriere af den vej, så er det vores opfattelse, at der blandt de unge findes et vist potentiale at bygge på, hvis man allerede på skolen kan få fodret og understøttet de ambitioner, der i varierende grad alligevel ligger latent hos mange af de unge, når de bliver spurgt specifikt ind til det. Det understøttes af, at det som regel er begrænset hvor mange, der går direkte fra Fiskeriskolen til Skipperskolen, men at der samtidig fortælles om eksempler på hold på Fiskeriskolen, hvor næsten alle er fortsat på Skipperskolen. Der synes—lidt uforklarligt—i disse tilfælde at have opstået en kultur, der har ledt næsten hele holdet til at søge videre på Skipperskolen. Dette tyder på, at der kunne være et potentiale i at understøtte udviklingen af en sådan kultur.

En udfordring, der nævnes af enkelte i forhold til Skipperskolen, er, at det foregår på SU. Det er således formodentlig hensigtsmæssigt at få de relevante unge på Skipperskolen, inden de har vænnet sig til en 'for stor' indkomst med dertilhørende forbrug/faste udgifter. Nogle ser imidlertid også et par år i fiskeriet som en indgang til at få sparet midler op til at klare den, trods alt begrænsede (i hvert fald ift. 3. grad), tid på Skipperskolen. Hertil kan som en sidebemærkning nævnes, at enkelte fortæller, at Corona har ført til eksperimenter med fjernundervisning på Skipperskolen, og det har betydet, at elever på Skipperskolen har kunnet opretholde en indtægt fra fiskeri ved siden af studier på skolen. Dette har gjort det mere ligetil at tage Skipperskolen. Dette harmonerer godt med Skipperskolens nye satsning på at udbyde Fiskeskipper af 3. grad som FLEX-forløb (Tornsberg 2021d).

Drømmen om med tiden at blive fartøjsejere ligger latent hos en del. Nogle har en indgang via familien, mens andre ikke har. Uanset hvad, så er der stor bevidsthed om, at det ikke er ligetil, og at tilgang til kapital/netværk er vigtigt i dagens fiskeri:

"Jeg vil gerne have mit eget. Men jeg skal tænke på det hele – man skal lige finde ud af regler og sådan først. Der er meget, man skal sætte sig ind i. De får jeg nok på Skipperskolen. Jeg vil bare gerne have min egen – så kan man altid udvide, hvis det er." (andetårselev)

"Der skulle jeg gerne have - jeg vil gerne have min egen på et tidspunkt, men jeg vil sgu også gerne... det ved jeg ikke hvornår det bliver. Det er jo svært at komme ind i erhvervet og blive selvstændig. Der skal du have nogle gode nogle bagved dig, der kan hjælpe dig i gang. Nogle der har nogle penge og sådan noget." (ung fisker)

Flere nævner også muligheden for med tiden at arbejde på et større fartøj og så ved siden af have sit eget mindre 'hyggefartøj'. Vores undersøgelse matcher på dette område til dels konklusionerne i Høst og Christensen (2018, s. 111), som tegner et relativt negativt billede af ønsket om selvstændighed:

"...there is not much optimism in Denmark in terms of becoming self-employed: it is costly, it tears you down in the long-run and students see little reason to leave the position as wage earning hired fishers to take up the risks as self-employed."

Vi ser dog i vores undersøgelse nok et lidt mere positivt billede end beskrevet i citatet, men det kan muligvis tilskrives de indbyggede usikkerheder i at sammenligne to kvalitative undersøgelser, der begge bygger på et relativt begrænset antal respondenter.

5.2.2 Segmenter – nogle få betragtninger

Vi har ikke i vores interviews dykket dybt ned i synet på forskellige segmenter. Der er ikke desto mindre i vores materiale lidt, der kan give et vist indblik i nogle af de perspektiver, der findes på de forskellige segmenters attraktivitet ift. de unges billeder af deres fremtid.

I forhold til kystfiskeriet, så opfattes det af nogle som et fiskeri, som nok vil være lidt mere attraktivt, når man bliver lidt ældre—og går lidt mere op i at have et mere 'normalt' familieliv, som også berørt ovenfor i afsnit 5.1.1. Væsentlige parametre er, at det ikke opfattes som der, hvor de store penge kan tjenes ved at give den en skalle; ligesom kystfiskeriets rytme med kortere turer ses som mindre attraktivt af flere. Selvom man ikke er væk i de samme lange perioder som i forbindelse med en del andet fiskeri, så opfattedes fritiden ikke som 'rigtig'; forstået på den måde, at man er afhængig af at komme ud at fiske, når vejret er godt. Andre fiskeriformer opfattedes af disse unge som mere forudsigelige, hvor man kan skiftes mellem at være ude i længere stræk og hjemme i længere stræk. Dette muliggør at arbejde intensivt og tjene penge for så derefter at holde helt fri i en periode, som man kender varigheden af.

Som beskrevet ovenfor nævner flere, at de godt kunne tænke sig at have egen, mindre båd ved siden af deres ansættelse på større fartøj. Nogle udtrykte dog, at det passede dem fint at være del af et lille team, og at kystfiskeriet kunne byde på mere selvstændighed og ejerskab over opgaverne, da man var få ombord.

Som tidligere beskrevet i afsnit 3.1 har vi fra flere sider hørt, at det i særlig grad er svært at rekruttere til garnfiskebåde, da det opfattes som særligt hårdt at arbejde på disse pga. fiskemetoden. Af samme årsag, så skulle østeuropæisk arbejdskraft især være udbredt på disse både. Vi har ikke i vores snakke med unge i særlig grad genfundet synet på garnfiskeriet—i kystfiskeriet, såvel som fra større fartøjer—som specielt ikke-attraktivt. Men det kan skyldes, at vi ikke har boret i dette, ligesom en del af de unge, vi har talt med, kun havde begyndende kendskab til forskelle på redskaber og i endnu mindre grad kendskab til rytmen i arbejdet med dem.

I den modsatte ende af spektret, når det kommer til fartøjsstørrelser, finder vi det mere industrialiserede fiskeri med større trawlere, inkl. de pelagiske. En god del af de unge er tiltrukket af de store fartøjer og det fiskeri, de bedriver. Nogle af de unge italesatte dette som fremtidens fiskeri, som eksemplet her:

Andetårselev 1: *"Jeg tror ikke der er noget fremtid for konsum, jeg tror fremtiden bliver industrifiskeri."*

Interviewer: *"Hvor får I det at vide?"*

Andetårselev 1: *"Fra andre fiskere, det er det, de vil råde en til."*

Andetårselev 2: *"Jeg tror det er også lige så meget for at man ikke bliver så hurtigt slidt op. Som man gør i konsumfiskeriet. Man rør slet ikke fisken her [i det industrialiserede fiskeri], man trykker bare på knappen. Dovenmandsfiskeri."*

Beskrivelsen/oplevelsen af dette fiskeri som bekvemt og industrialiseret afskrækker dog også enkelte; enten fordi de ønsker at være tættere på fisken/fangsten, eller som en anden udtrykte, at det var kedeligt med den store arbejdsdeling og mindre arbejdspress end f.eks. garn, jf. ovenfor.

Overordnet, så er det vores opfattelse, at de unge ikke møder op på skolen med særligt stærke holdninger til de forskellige segmenter ift. karriereveje. Det er vigtigt for dem, at de kommer til at trives med det fartøj, de kommer på; men som udgangspunkt er de ganske åbne for at prøve forskellige former for fiskeri. Og når de kommer i berøring med fiskeriet, vil de naturligt begynde at danne sig et billede af hvilket fiskeri, der har den rytme, der passer bedst til dem.

Som indikeret i citatet ovenfor, så vil de selvfølgelig også, når de kommer aktivt i berøring med fiskeriet, begynde at indoptage de holdninger og perspektiver, der findes i fiskeriet ift. de forskellige segmenter. En del unge kommer, som vi tidligere har været inde på, fortsat ind i fiskeriet fra familier, hvor der er tradition for at bedrive en bestemt type fiskeri. Dette kan have betydning for deres syn på de forskellige segmenter. Det er imidlertid ikke vores indtryk, at de unge generelt afviser bestemte fiskeriformer; heller ikke hvis de på grund af deres baggrund har mere kendskab til noget frem for noget andet.

5.3 Hvad med dem, der ikke er på—eller har været igennem—Fiskeriskolen?

Som tidligere beskrevet, så har vi i forbindelse med denne undersøgelse udelukkende talt med unge, der enten gik på Fiskeriskolen på tidspunktet for interviewet eller som tidligere har gået på og færdiggjort Fiskeriskolen. Vi kan derfor ikke, ud fra interviews, udtale os særligt klart om rekruttering af dem, der har valgt ikke at tage en uddannelse på Fiskeriskolen.

5.3.1 Potentielle unge til fiskeriet og fiskeriskolen

Unge udenfor fiskeriet er imidlertid blevet interviewet i forbindelse med hhv. rekrutteringskampagne til Fiskeriskolen og undersøgelse omkring rekruttering til kystfiskeriet (CompanYoung 2018, Oxford Research 2019). Ingen af undersøgelseerne har haft til formål at identificere specifikke grupper/afgrænsninger af unge som potentielt nye elever på Fiskeriskolen eller fiskere generelt. I stedet har de undersøgt de unges værdier og billeder af fiskeriet mhp. at finde holdepunkter for at kunne tiltrække nogle af dem til fiskeriet.

CompanYoung undersøgte fiskeriets image blandt et repræsentativt udvalg af unge og holdt det op mod de samme unges generelle forventninger til job og uddannelse. På den baggrund har de på vegne af fiskeriet gennemført en kampagne bl.a. for at ændre billedet af fiskeriet blandt de unge; specielt en nichegruppe der har frihed, tæt kontakt med naturen og spænding i jagten som centrale værdier, samt for at tydeliggøre muligheder for yderligere personlig og karrieremæssig udvikling efter grunduddannelsen.

Oxford Research undersøgte på vegne af FSK-PO mulighederne for øget rekruttering specielt til kystfiskeriet og uddannelsesmuligheder i den forbindelse. Som en del af undersøgelsen har de interviewet unge i uddannelsessammenhænge, hvor nøgleord som bæredygtighed, nicheproduktion, innovation og fødevareriværksætteri var centrale. Det er stikord, som FSK-PO knytter til udviklingen af kystfiskeriet. Disse unge forventedes derfor at repræsentere nye potentielle grupper for rekruttering end den gængse. I den sammenhæng peger undersøgelsen på, at disse unges værdier er delvist overlappende med det fundet af

CompanYoung: et fysisk betonet arbejde i naturen eller udenfor, at kunne beherske et håndværk, være selvstændig og anskue fisken som et produkt eller råvare.

De to undersøgelser peger altså ikke på bestemte grupper som potentielt nye elever på fiskeriskolen, men tegner en profil af værdier, der ikke er helt ulig dem, som vi har set i egne interviews blandt elever på fiskeriskolen. Dog har Oxford Research undersøgelsen, måske ikke uventet givet udvalget af interviewpersoner, også fundet værdier som selvstændighed (ikke blot frihed) og at se fangsten i højere grad som et fødevareprodukt med blik på slutbrugeren.

5.3.2 Senere rekruttering til fiskeriet

I et vist omfang sker der fortsat en rekruttering til erhvervsfiskeriet af lidt ældre personer. Det kan være personer, der af forskellige grunde ønsker et 'sporskifte' fra tidligere beskæftigelse og som med de 3 ugers kursus i søsikkerhed kan starte med at arbejde i fiskeriet. Dette sker i et ikke helt ubetydeligt omfang, i det gennemsnitsalderen for nye erhvervsfiskere ligger mellem 25 og 30 år i de fleste år (Fødevareministeriets Departement 2020). Hvem de er fremgår ikke. Nogle har eventuelt blot været ude af fiskeriet en årrække for så at vende tilbage. Den senere rekruttering til kystfiskeriet, der i vidt omfang består af selvejende fartøjer, blev undersøgt af Oxford Research (2019). Her fremhæves det, at til kystfiskeriet sker rekrutteringen ofte på et senere tidspunkt i den enkeltes liv. En motivation kan være negative erfaringer andre steder i arbejdslivet, hvor frihed på havet og fra en chef er attraktivt.

En start på fiskeriet på dette tidspunkt betyder, at den enkelte kan have viden og erfaringer fra andre uddannelser og jobs, mens de fiskerifaglige måske er erhvervet ved fritids- eller bierhvervsfiskeri, eller som foreslået af Oxford Research ved uddannelsesforløb og praktik via jobcentre. Hvis der er ønske om eget fartøj, kan flere års arbejds erfaring have lagt grunden til en startkapital til fartøj og eventuelt kvoter.

5.3.3 Rekruttering af udlændinge til dansk fiskeri

Rekruttering af udlændinge til dansk fiskeri sker i mindre omfang. Ifølge Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries (2018) udgjorde udlændinge fra andre EU-lande 7% af arbejdsstyrken i dansk fiskeri i 2017. Vi har ikke fokuseret på rekruttering fra udlandet, men gennem interviewene hørt, at der er udlændinge især i garnfiskeriet. Der er historisk en tradition for at udlændinge bosætter sig i Danmark for at blive en del af dansk fiskeri, hvor de kan udnytte kompetencer og netværk. Dette ses bl.a. indenfor rødspættefiskeriet, det pelagiske fiskeri og krabber. Vi kan ikke vurdere, om dette er en vej til at håndtere rekrutteringsudfordringer i dansk fiskeri.

6 De unges oplevelser med erhvervsfiskeruddannelsen

Dette afsnit er baseret især på input fra elever på første og andet år på Fiskeriskolen i 2021, samt fra unge fiskere, færdiguddært indenfor de seneste år. I enkelte spørgsmål inddrages vurderinger fra skippere i forhold til elever og udlærte fiskeres kompetencer.

6.1 Skoleophold

Fra de interviewede er den overvejende tilbagemelding, at både elever og unge fiskere overordnet set er tilfredse med deres skoleophold, skolens struktur og håndtering af den enkeltes behov:

”Det hele deroppe er fint. Det var skidegode lærere, det skal de helt sikkert have. De hjælper folk med at finde hyre, hvis der er behov”. (ung fisker)

Det er endvidere påfaldende, hvor få generelt kritiske bemærkninger, vi har fået omkring skolen, selvom interviewene var anonyme. Fraværet af kritik af skolen og lærerne kan måske endog tolkes som en indirekte ros. Vi opererer formodentlig i en kultur, hvor ros ikke er noget man rutter med. Samtidig fremhæves det i særdeleshed, at skolens undervisning giver plads til variation og er praksisorienteret, så de ikke-bogligt orienterede og skoletrætte elever også føler sig inkluderet:

”Jeg er ordblind og ikke så god til at sidde på en skolebænk. Så det har jeg været utroligt glad for med skolen, at der ikke er så meget teori, kun lige det nødvendige, ikke?” (andetårselev)

Behovet for at arbejde praktisk understreges også af denne unge fisker, der samtidig fremhæver at besøg ud af huset medvirker til læringen, også i et stillesiddende fag som radiolære:

”De fleste af os kan ikke sidde stille og sidde med en blyant. Vi har brug for at komme ud at mærke noget i hænderne. De [Fiskeriskolen] er gode til at få os ud til ting. Selvom vi har haft radio, hvor man meget sidder ned på en stol og kigger ind i en skærm, så kom vi både en tur ud til sådan et sted, hvor de laver radioer, vi sidder og bruger.” (ung fisker)

I interviewene blev elevernes forskellighed, herunder elever med uro i kroppen og skoletræthed, sociale problemer og fx misbrugsproblemer, også nævnt. Især for de yngre fiskere var det uklart, om det var situationen for op til 3-5 år siden, der blev omtalt, eller om det også til dels er billedet i dag. Vores generelle indtryk er dog, at eventuelle problemer af denne art nok har været faldende i senere år, hvilket understøttes af enkelte interviews med skippere. Uanset hvad, så var tilbagemeldingen, at skolen—lærere og andre ansatte—var gode til at håndtere forskelligheden og at få mange også af de umiddelbart mindre interesserede med, som illustreret af følgende lidt længere citat fra en ung fisker:

”Jamen jeg synes det var en dejlig skole, fordi de rummer en sådan, de rummer så mange. Vi var to på min årgang som var fra gymnasiet, og vi kunne godt mærke, at vi kom jo med noget andet i rygsækken end nogle af de andre gjorde, fordi der var sgu en kæmpe spredning af elever på fiskeriskolen. Der sidder altid 3 nede bagerst i klassen og tegner cirkler, ikke, og så sidder der 3 oppe foran som gerne vil, og så sidder der ligesom nogen i midten, som var lidt in between. Så er der de utrolig dygtige underviserne til at få mange med, synes jeg, og nok også smart af dem, ikke at lave for mange af de ’sid-på-din-røv-fag’. Jeg vil tro at 50 % af den skole har damp, så jeg tror der er mange af dem, som nyder at lave noget i stedet for.” (ung fisker)

Det er i den forbindelse også værd at bemærke, at skolens lærere roses for herudover at tage hånd om de, der trods alt ikke kan rummes indenfor skolens rammer:

"Der var nogen, der var sendt på skolen, fordi de ikke vidste, hvad de skulle lave. Men det var de også gode til oppe på Fiskeriskolen. De var gode til at hurtigt at tage dem ud, hvis de blev for lade." (ung fisker)

Selvom flere elever og yngre fiskere havde oplevet, at andre elever skabte uro eller ikke passede ind, var oplevelsen at skolen håndterer disse elever også; enten ved at favne bredt i undervisningen eller ved at få dem 'taget ud', så de ikke dominerer og ødelægger undervisningen for de andre.

6.1.1 Kommentarer til specifikke fag

Der er ikke gennemført en systematisk evaluering af de enkelte fag. Men direkte forespurgt er der dog en række refleksioner over, hvad der eventuelt kunne være mere eller mindre af i skoleforløbet. Det er typisk, at elever og unge fiskere synes godt om langt de fleste fag, som i citatet nedenfor, mens der er nogle ting, som enkelte ikke har fundet så relevant:

"...jeg synes faktisk det meste undervisning godt kunne bruges til noget. Der er sådan noget som bødning, og nu får vi motorpasserbevis. Nogle af dem, vi sejler sammen med er 30-40-50 år gamle, de ved ikke hvordan du bøder, og det er en ret vigtig ting ikke også. Nu er det ikke så galt jo... Men så var der noget, havbiologi og sådan noget. Jeg kan godt se, at det er fint nok at have forståelse for, hvad der sker, og hvad fiskene spiser, men det er lang tid at bruge på noget, som du i realiteten ikke kan bruge..." (ung fisker)

Svarene om relevans, og om der er behov for mere eller mindre af noget, afspejler i vidt omfang de forskellige positioner interviewpersonerne har med hensyn til oplevede behov for færdigheder i fiskeriet og eventuel videreuddannelse på Skipperskolen.

Bødning

Mange fremhævede en konkret generel færdighed som bødning som meget vigtig i arbejdspraksis, og som noget der godt kunne være mere af; det selvom det først rigtigt bliver lært på fartøjerne, i praktik eller senere. Der var flere forslag til justeringer:

"Bødning havde jeg i intro, og så blev man jo bare bedre til det efterhånden. Og det vil jeg rigtig gerne lære, for det er fandme en god ting at kunne. Også hvis man vil have sit eget, for hvis man skal have vodbinder til at gå og lave det hele, det bliver hurtigt dyrt." (andetårselev)

Netop koblingen til 'virkeligheden' på fartøjerne var, hvad nogle gerne så styrket, f.eks. ved at faget blev trænet under mere virkelighedstro betingelser, både hvad angår rammerne og nettenes stand:

"Skolen kunne anvende et kasseret net. Så ligger det udenfor, så det er vådt garn, der er beskidt og det blæser og det regner, så man ved hvad virkeligheden er, i stedet for at man sidder inde i et varmt lokale med musik og skarpe bødeknive og gode stole. Det kunne ligge ude på strækpladsen bag skolen." (ung fisker)

Andre unge fiskere var dog af den opfattelse, at der allerede nu var tale om meget virkelighedsnær undervisning i bødning, og at læringen ikke ville blive forbedret ved ovenstående justeringer, eftersom den virkelige test uanset ville være på havet.

Et andet konkret forslag til bødningsfaget var en yderligere kobling mellem skolens undervisning og erhvervet ved at besøge og bruge havnens virksomheder, her vodbindere:

"...jeg tror, at det vil gøre rigtig meget, at man fx får lavet en aftale med nogle af vodbinderne, at de kommer, og at man besøger dem på havnen og ser, hvordan de reparerer eller bygger en trawl. Det kunne have været meningsfuldt for os." (ung fisker)

Fiskerilære

Den dybere forståelse for bødning leder for enkelte over i fiskerilæren, idet vodbinderne fremhæves som dem, der også kan instruere i valg af materialer, og hvordan trawlet kan trimmes for at få det ønskede fiskeri:

”Vodbinderne [...] kan fortælle hvorfor de vælger typer af materialer i trawlet. Hvorfor skal det være nylon her og Danline her og hvorfor skal det være den slags snor. Eller noget om, hvis nu du vil have trawlet til at gå hårdt i bunden, hvad skal du så stille på? Hvordan trimmer man sine grejer...” (ung fisker)

Ovenstående synes at være et ønske om at få en dybere forståelse for de konkrete fiskeriteknikker allerede på skolen. Det kan muligvis konflikte med vurderinger fra andetårselever, der på den ene side er glade for at komme rundt om forskellige typer af fiskeri for at få overblik for valg af fremtid—og næste praktik; men som også vurderer, at fiskerilæren er svært at få under huden uden at stå med det i hænderne:

”Fiskerilæren er dejlig nok. Jeg er på garn nu. Så lærer vi noget om trawl, så ved jeg noget, hvis det er, jeg gerne vil prøve det. Det synes jeg er fint nok.” (andetårselev)

”Vi fik fiskerilære i andet skoleforløb. Vi snakkede om hvad flyshooter og trawl er. Det er bare svært at sætte sig ind i når man ikke har prøvet det. Men det er bare mig. Det er altid nemmere at lære det, når man står med det i hænderne.” (andetårselev)

Sygdomsbehandleruddannelsen, brandbekæmpelse og arbejdssikkerhed

Sygdomsbehandleruddannelsen, brandbekæmpelse og arbejdssikkerhed er områder, der også blev nævnt, som noget der kunne være mere af. Én foreslog, at fiskeriskolen giver medicinkisten A, når undervisningen er på programmet. Det højner færdighederne og letter adgangen til Skipperskolen, hvor det indgår i pensum:

”De må gerne give medicinkisten A også på fiskeriskolen. Det kan man lige så godt gøre til at starte med. Så kan man få merit til skipperpapirerne. Man har lige taget røgdykker tilbage på Fiskeriskolen. Det kom tilbage for to år siden. Det ville jeg gerne have haft. Når man ser et skib gå i brand...” (ung fisker)

Det sidste afspejler en anden og mere udbredt begrundelse for mere medicin og sikkerhed i uddannelsen. Flere henviste til egne eller andres oplevelser af fiskeriet som en farlig arbejdsplads, historier om forlis og alvorligere ulykker. I den situation bliver en stærkere satsning på medicin og sikkerhed en måde at forberede sig på de mulige sikkerhedsmæssige udfordringer på havet: både det mentale, at kunne bevare roen og agere i situationen, og rent praktisk at vide, hvad man skal gøre.

Navigation og radiolære

Navigation og radiolære blev omtalt som vigtige fag, men også nogle, der kan være tunge og teoretiske, og derfor svære at følge med i og sidde stille til:

”Navigation er godt. Der er meget teori i det også, og jeg er ikke så godt til det der med at sidde stille. Det er meget langtrukket.” (andetårselev)

Samtidig fremhæves, at fagene er vigtige, og at mere tid til dem på skolen ville være hensigtsmæssigt, både af sikkerhedshensyn (samme hensyn som ovenfor), og at det kan støtte aktuelt brug og videre uddannelsesforløb:

”Radiokursus er rigtigt vigtigt til nødmeldinger, sikkerhed mv. Så synes jeg også de kunne udvide det over ti dage. Men det er svært at følge med i.” (ung fisker)

”De skal have ros for radiokurserne deroppe. LRC-kurset hjalp mig, da jeg skulle på Skipperskole. Til gengæld kan det niveau, vi får fra fiskeriskolen med navigation ikke bruges til noget.” (ung fisker)

Økonomi

Især for økonomi afspejler forskelle i tilbagemeldingen i hvilket omfang, det understøtter den enkeltes nuværende og forventede fremtidige aktivitet og position. For de almindelige dæksfolk synes forståelsen for økonomien af mindre betydning, som det ses af dette citat:

”Økonomien kan man godt reducere. Det skal ikke bruges af en fiskerilærling, der ikke skal stå for et skibs økonomi. Det er lidt overflødigt, men kunne komme ind, når man skal højere op i graderne som styrmand. Men man kunne godt skræddersy lidt mere og tage det om kvoter og tage det i fiskerilæren.” (ung fisker)

På den anden side opleves økonomi som vigtig for de elever, der har ambitioner om at blive skippere eller på sigt have egen båd, som det fremgår af et andet citat:

”Jeg vil gerne lære mere administration og økonomi, som vi kommer til at få her. Jeg tror det kan hjælpe med at man tør springe ud i at købe et skib eller part i et.” (andetårselev)

Tilsvarende er der fra skipperinterviewene et ønske om, at alle i fiskeriet skal have en vis indsigt i de økonomiske og forvaltningsmæssige rammer, som fartøjet arbejder under. Det skaber forståelse blandt besætningen for grundlaget for indtægt og fiskestrategier, men også betydningen af kvalitet af fangsten:

”Dem på dækket tror nogle gange, at skipperen tjener kassen. Så det er en god ide, at de får noget forståelse for hvordan en fiskerivirksomhed løber rundt. Og så skal man kunne læse en reguleringsbekendtgørelse og en fiskerilicens – og så må man leve med, at der er nogen, der kontrollerer det.” (skipper)

”Det er rart at de på dækket forstår økonomien, at det ikke bare gælder om at fange en masse fisk. Men at det bagved handler om hvad det er for nogle fisk, du fanger.” (skipper)

Motorlære

Motorlære blev nævnt som et vigtigt fag, som de interviewede var glade for på skolen og for at kunne i praksis. Uden at problematisere relationen til motorlære som fag nævnte flere personer typer af motorer, der ligger ud over det eksisterende pensum i størrelse eller drivmiddel (gas eller elhybrid). Det kunne indikere, at behovene i forhold til motorlære og motorpas vil ændres med den teknologiske udvikling i fartøjerne i de kommende år.

Fag, der kunne nedtones

Mens der ved nærmere eftertanke var flere fagområder, interviewpersonerne gerne så udvidet i tid og omfang, så var der kun enkelte områder, der ansås som mindre vigtige, og som derfor kunne klares på mindre tid. Eksempler på dette inkluderer økonomi eller fiskerilære, i det omfang det ikke blev set som relevant eller kunne læres i praktikken.

Dog blev kabystjeneste nævnt af flere som et fag, der ikke ansås for så vigtigt:

”Kabys lærer man ikke meget ved. Du lærer at lave én ret mad, det kan du ikke huske en uge efter alligevel. Så står du bare og følger en opskrift.” (andetårselev)

”Altså, vi har kabys f.eks. Det synes jeg var lidt irrelevant, det kunne man godt have brugt på noget, der var mere alvorligt.” (ung fisker)

Samme unge fisker er dog opmærksom på, at kabys også indeholder elementer af hygiejne, men tænker alligevel ikke, at det er så betydningsfuldt:

”Fordi man lærer at lave mad, og det skal vi nok lære på et eller andet tidspunkt. Det er det eneste man laver. Og hygiejnebevis, ja, det kan du godt få, men det kan man ikke bruge til noget ude på båden. Jo, men alle ved jo godt at man skal vaske hænder inden man skal lave mad.” (ung fisker)

6.1.2 Nye elementer?

Interviewpersonerne blev spurgt om der var kompetencer, som skolen kunne have givet dem, og som de manglede ude i praktik eller efter uddannelsen. Overordnet set var respondenterne som tidligere nævnt tilfredse med uddannelsens indhold, men der blev dog nævnt enkelte elementer, der kunne tilføjes.

En ung fisker nævnte truckcertifikat, idet mange fiskere, som situationen er i dag, kører truck på havnen uden certifikat for at hente net og materialer mv. Ved at få det som en del af fiskeruddannelsen ville det give større sikkerhed i havnene:

”Alle jeg kender kører jo rundt i truck, men ingen af dem har det. [...] jeg synes det var en god ide, at alle unge fiskere de fik det certifikat i stedet for. De kunne jo bare have en uge her på skolen.” (ung fisker)

Skibsteknik og stabilitet i fartøjet blev også nævnt som et område, der kunne tages op på Fiskeriskolen. Det blev her anført som en del af forberedelsen til at kunne følge med på Skipperskolen:

”.. jeg ved ikke, hvad de skulle tage ud, men de kunne godt fylde noget skibsteknik ind. Det var der rigtig mange, der knækkede halsen på deroppe i Skagen.” (ung fisker)

Ledelse og elementer i ledelsesfunktionen blev nævnt af enkelte unge fiskere med ambitioner om at eje fartøj. De pegede på, at det ville være en fordel, hvis skolen i højere grad forbereder til at kunne eje og lede et fartøj. Det handler om lovgivning om kvotesystemet, hvem der kan eje kvoter, hvordan reglerne håndteres, og hvad der giver bøder mm., samt om økonomi og drift af fartøjet:

”Det er jo ikke bare at starte et CVR-nummer og købe en skruemaskine og en varevogn, som en tømmer. Det alt det med, at man skal have været fisker med a-status, have en båd, eje en vis del og sådan og sådan. Det er nogle komplekse regler, så jeg tror mange ville synes det ville være rart at forstå dem noget bedre.” (ung fisker)

6.1.3 Niveauopdeling af undervisningen

De interviewede elever og unge fiskere er overvejende godt tilfredse med niveauet af fagene i løbet af skoleopholdet. Forespurgt har de dog, som beskrevet i det foregående, enkelte kommentarer til niveau og håndtering af elever med forskellig baggrund, behov og ressourcer.

Dette kunne give anledning til at overveje niveaudeling på uddannelsen, som det diskuteres på organisationsniveau. Diskussionen går, så vidt oplyst, på mulig niveaudeling af dele af enkelte fag, i mindre grad af hele uddannelsen. Dette vil uanset være mindre radikalt end praksis i andre lande som Norge og Island, hvor der er specialiseringer mod forskellige funktioner i fiskerflåden (Høst og Christensen 2018). Muligheden for niveaudeling er primært vendt i forbindelse med interviewpersonernes kritik af niveauet i enkelte fag.

Enkelte kunne se en fordel ved niveaudeling, efter erfaring, boglig baggrund eller ønsker til fremtidig karriere. Men de var samtidig bekymrede for konsekvenserne ift. skabelsen af 'A og B fiskere':

”...hvis man for eksempel delte op ville det give—jeg ved ikke om jeg vil kalde det drilleri—men dem på det 'gode' hold, de ser lidt ned på de andre, fordi de er ikke gode nok. Nu er vi alle sammen fiskere eller fremtidige fiskere i hvert fald.” (ung fisker)

Men også tab af mulighed for at hjælpe hinanden på tværs af erfaring blev fremhævet. Enkelte nævnte endvidere risikoen for, at en tidlig niveaudeling kunne blokere for den enkelte undervejs kunne udvikle et ønske at blive uddannet som skipper:

”På vores hold var vi rigtig gode til at hjælpe hinanden. Havde vi problemer med at læse eller noget andet, så kom der en, der var pissegod til det og sagde: ’Prøv li’ at hør’ sådan og sådan’ - så gik det af sig selv. Der er ikke nogen af os, der er dumpede et eneste fag deroppe.” (ung fisker)

”Dem, der ikke kom fra fiskerfamilie, var meget engagerede. De holdt fast i hele tiden at spørge ind. Lige så snart de ikke forstod noget, og tit spurgte de os andre elever for at lære. Og så fik de vores historier.” (ung fisker)

Forslaget om niveauopdeling af nogle fag, som blev introduceret under interviewene, bliver afvist af alle. Selvom flere kan se nogle fordele ved at kunne give mere interesserede i et område dybere indsigt, er der som udgangspunkt ingen, der vil acceptere konsekvenserne af forslaget for det sociale miljø på skolen og senere ansættelse, eller tabet af mulighed for peer-learning mellem elever med forskellige fiskeri-erfaringer og ambitioner.

6.1.4 Opsamling på skoleophold

De interviewede elever og unge fiskere er helt overvejende godt tilfredse med skoleopholdet, med indholdet i fagene og med skolens måde at håndtere, at mange af eleverne er skoletrætte. Kommentarer til de enkelte fag går især på, at de er så vigtige, at det kunne være godt med lidt mere tid til at komme længere ind i dem, enten det er for at bruge viden og færdigheder på fartøjerne i praktikken og efter uddannelse eller for at lette overgangen til Skipperskolen og dermed næste led i uddannelseskæden. Der er ikke tilsvarende mange forslag om reduktion af fag eller omfang af disse.

På samme tid er der dog også nogle, der finder enkelte fag (for) svære og bogligt tunge i forhold til deres skoleberedthed eller de finder dele af kurserne som ikke relevante for de funktioner, de varetager på fartøjerne og forventer at varetage i fremtiden.

6.2 Praktik

Praktikken er en meget væsentlig del af uddannelsen med 75% af tiden i praktik på et fiskefartøj. Desuden er praktikken i vid udstrækning det, eleverne har søgt skolen og uddannelsen for. Praktikken rummer for mange af vores respondenter de væsentligste læringspunkter ift. at blive fisker: *”Jeg vil sige favoritten i at være på Fiskeriskolen, det var at komme ud og sejle...”* (ung fisker).

Praktikperioderne er samtidigt uddannelseselementer, hvor skolen ikke har samme kontrol over forløbet og indholdet som på skoledelene. Som nævnt ovenfor (afsnit 4), skal konsulenterne iflg. studieordningen have kontakt med den ansvarlige skipper mindst én gang under hvert praktikforløb, ligesom både skipper og elev kan kontakte skolen, hvis der er problemer af nogen slags. Konsulenterne har tydeligvis god kontakt med mange skippere og fartøjer—formodentlig ikke mindst de fartøjer, der over tid har haft mange elever.

6.2.1 Oplevelser i og perspektiver på praktikken

Nedenfor fremhæver vi især elevernes (som jo i denne sammenhæng er lærlinge) og de unge fiskeres oplevelser af praktikken—både de gode aspekter og erfarede udfordringer. Vi ser efterfølgende i afsnit 6.2.2 på skole-praktik relationen.

Praktikken rummer det egentlige fag

”Dem jeg har været med, de vil gerne lære fra sig. Rigtig gerne. Og de ville gerne have at man gav den en skalle. Og jeg elsker at give den en skalle. Jeg vil gerne arbejde. Og så bliver det bare meget nemmere. Hvis man så lytter efter

hvad de siger. Og så giver det også en gulerod i den anden ende, så får man lov til lidt flere ting. Så lærer man meget mere, der er jo f.eks. ikke mange lærlinge, der får lov til at sidde og bøde meget i trawl, pakke fisk. Mange får bare lov til at lave alt det de andre ikke gider. Men jeg får også lov til at lave det samme som dem, trække trawl, pakke fisk. Og så smider de andre kasser på plads.” (andetårselev)

Fra alle interviewede over en bred kam—skippere, elever og unge fiskere—er opfattelsen, at praktikken er det sted, hvor eleverne med bagagen fra skoledelene i hånden reelt lærer at blive fisker:

”Du skal ud og have det i dine hænder, for at du lærer. Du kan ikke bare sidde der på skolebænken. Du skal ud i det virkelige liv, og så skal du lære der.” (ung fisker)

Flere fremhæver, hvordan de lærer håndværket som fisker ved at være med til at arbejde med mange forskellige typer af opgaver også på de tidligere praktikker: bøde, trække trawl, være med til at passe maskinen mv. Fælles er, at eleven indgår i arbejdet og også får udvidet ansvar for nogle områder.

På den anden side oplever nogle, at de ikke får lov til at være med i de mere intense situationer. Her skal opgaver løses hurtigt, og så er der ikke tid til, at eleven udfører opgaven, for *”tid er penge, jo. Især når de ligger der, det er jo ikke helt gratis”*, som en ung fisker udtrykker det. Så er det den faste mand, der bøder nettet eller på anden måde løser den aktuelle opgave, så man hurtigt kan at komme videre med fiskeriet.

Oplevelser af, at eleven ikke kan være med, afhænger ifølge de interviewede af karakteren af fiskeriet og af elevens ihærdighed. På nogle fartøjer, hvor fiskeriet er mere intenst i længere perioder, kan det være svært at finde tid til en elev, der er længere tid om at udføre den aktuelle opgave. På andre fartøjer med andre typer fiskeri, f.eks. med tid mellem trækkene, er der mere luft til at oplære eleven. Samtidig fremhæver nogle skippere og yngre fiskere, der har helt eller delvist ansvar for elever, at det også kan være, at eleven ikke tager nok initiativ på fartøjet; at de ikke presser på for at være med til aktiviteterne og dermed lære at løse opgaverne:

”Hvis man ikke får lov til at lære det, så er det fordi man ikke har spurgt. Mange gange er der nogle ting, der lige går stærkt nok, og så er man ikke lige med til det som helt ny. Men du lærer det aldrig, hvis ikke du kommer over siger: ’Hey, er der noget jeg kan hjælpe med eller noget jeg kan holde?’ Man skal nok lære det man vil, når man er ude og sejle.” (ung fisker)

Der synes således generelt at være en positiv oplevelse af muligheder for at få hænderne i de forskellige opgaver, men der kan være udfordringerne med, at rammerne på skibet ikke tillader det, eller at der forventes mere initiativ fra eleven.

At balancere forventninger til eleverne

”Det er nok der, de fleste elever de har en dårlig praktikplads: De er gået ind til noget, de regnede med var noget andet.” (ung fisker)

Det er uklart i hvilken udstrækning, der inden forløbet har været en forventningsafstemning og italesættelse af disse potentielle udfordringer, der kan mindske læringen i praktikken; men flere interviewede tematiserer en afstemning af forventninger mellem elev og praktiksted som problematisk. Nogle skippere og yngre fiskere fremhæver specielt nogle af de helt unge elever som nogle, der ikke ved hvad de vil og som er svære at trække i gang. Her er forventningen, at eleven selv skal tage initiativet til at komme ind i arbejdet og rundt på forskellige opgaver for at få bredden i uddannelsen.

På den anden side oplever eleverne også, at praktikstedet og skipper kan møde dem med forskellige attituder: *”ham, der er villig til at lære dig noget for at du skal bære det videre, ham der bare regner med at du kan alt muligt og ham der bare ønsker en billig arbejdskraft”*. Vi har hørt flere beretninger om den første

type—også på fartøjer, hvor tonen er (for) hård, og tempoet er højt, som vi kommer tilbage til nedenfor. De to andre typer *kan* være udtryk for ubalancerede forventninger mellem skipper og elev i rollen som lærling.

Det kan dreje sig om, at eleven føler sig sat til opgaver, som vedkommende ikke er klar til og ikke kan eller tør sige fra overfor, hvilket kan have negativ indvirken på den samlede oplevelse og selvtillid efter praktikopholdet. Hvor eleven oplever, at skipper eller mandskabet sætter dem til at lave 'det trælse arbejde', kan dette opleves som at blive brugt som billig arbejdskraft. En ung fisker beskrev for os, hvordan han måtte sætte resten af besætningen på plads for at sikre ordentlige forhold for en elev:

"Hvor jeg har været mere inde over og sagt 'I skal IKKE bare sende ham herved. Så må I starte med selv at gøre det, så han kan se det og få respekt for den her arbejdsgang, så han får blod på tanden for også at gøre det'." (ung fisker)

Fællesskabet på praktikfartøjet

"Jeg blev taget godt imod. Det var nogle flinke folk. Dem, jeg har været med, de vil gerne lære fra sig."
(andetårselev)

"Du bliver vist, hvor du skal sove. Du bliver faktisk taget godt imod. Så bliver du sat ind i tingene stille og roligt. De ved jo godt, man er ny." (andetårselev)

I mange tilfælde er der god overensstemmelse i forventningerne mellem elev og fartøj. Citaterne ovenfor illustrerer, at de fleste elever oplever at blive taget godt imod på fartøjet. Samtidig er det fællesskabet, kammeratskabet eller 'fede connections', der bliver en vigtig del af glæden ved fiskeriet og ved praktikopholdet:

"Når man arbejder, så skal der selvfølgelig arbejdes, men du er også lidt dig selv, og du skaber fede connections, så man knytter jo et bånd..." (andetårselev)

Betydningen af fællesskabet understreges også af historier om, når det ikke fungerer så godt, fordi nogen kommer på en *"båd med ældre mennesker, og så har man måske ikke så godt bånd til dem"*, som en andetårselev kunne fortælle om en anden elev. En ung fisker fortæller følgende:

"Ja nu til dags... unge mennesker, der er jo, vi svarer hinanden igen, det er ikke, og skibet der er ikke så stor en forskel fra skipper til dæksmand, så kom der er spydig bemærkning og sådan noget. Altså det skal du ikke gøre ved mange gamle fiskere, så er det bare at pakke dine ting!" (ung fisker)

Det synes at indikere, at der ofte er en fladere struktur og mere uformel omgangstone på fartøjer med yngre skippere og evt. ansatte, og at man i positionen som elev kan komme til at begå sig forkert, hvis man ikke er opmærksom på dette på fartøjer, hvor dette ikke er tilfældet.

Udfordringer som hjemve, søsyge og tonen

"Ja, nogle steder hører man i hvert fald, at der er meget råben. Min skipper siger altid, at man er aldrig færdigudlært, så man kan altid lære mere, men mange folk de har det sådan, at vi har 10 års erfaring, 20 års erfaring, så vi ved det hele. Det kan også være træls at høre på, f.eks. hvis man har nogle ideer, så er det ikke altid, de gider lytte på dem." (andetårselev)

Fællesskabet, som diskuteret ovenfor, har betydning for den samlede oplevelse af praktikken. Det kan påvirke såvel oplevelsen af tonen på fartøjet såvel som hvordan f.eks. hjemve eller søsyge håndteres.

Mens en stor del af frafaldet ifølge fiskeriskolen knyttes til hjemve og søsyge, kunne nogle af andetårseleverne fortælle om, at søsyge rent faktisk kan håndteres og ikke behøver føre til frafald. De beretter bl.a. om en skipper, der stadig bliver søsyg, men som klarer den 'ved at arbejde igennem' og derved udvise viljestyrke og standhaftighed. En anden fortæller, at han var ved at stoppe på sin første tur i

praktikken. Men han viste vilje til at forsøge og blev så hjulpet af kollegaerne, der kom med noget at spise og støtte til at komme over det, selvom han vist gjorde en lidt ynkelig figur på turen:

"Jeg sagde: Jeg skal bare i land! Når jeg skulle brække mig, gik jeg bare ned og brækkede mig, tørrede munden og så tilbage igen. Men så måtte jeg ned at ligge. De var gode til at komme ned med æbler, tørt rugbrød og vand... og sige, at jeg skulle have noget i munden. Men det er jo bare lige en fase man skal over." (andetårselev)

Tonen på fartøjerne fremhæves af mange elever som hård og direkte. For mange er det en ny oplevelse af blive råbt af, hvilket forklares og håndteres på forskellig vis. En del af eleverne og de unge fiskere beskriver det som en nødvendig del af miljøet. Nogle ser det som en del af det meget maskuline miljø, som er attraktivt ved fiskeriet (som nævnt i sidste afsnit); andre forklarer det som en følge af arbejdsbetingelserne om bord: mange timer uden søvn og situationer, hvor der skal handles hurtigt i hårdt vejr, hvor det er svært at høre noget. For disse er det et centralt punkt, at råberiet og kommandoerne hører til i de tilspidsede situationer og er glemt så snart, der er ro på (eller i al fald, når man er i land):

"Men det så snart, når hele lortet det brænder over, og så lige i situationen, så lige så snart det er ovre den situation, så er vi venner, pisse godt humør igen. Det er bare lige hårdt kontant lige i situationen. Og det tror jeg sku det er over alle skibe, lige i kampens hede, der tror jeg altid der er en dårlig tone. Men lige så snart det er ovre, så kommer den gode tone frem igen. Det er i hvert fald det eneste jeg har været med til at prøve." (ung fisker)

De alvorlige udfordringer kommer, når råberiet eller den hårde tone er mere generel, også udenfor de tilspidsede situationer, eller når udvekslingerne herfra fortsætter derefter. Beretningerne her er, at der er enkelte skippere og fartøjer, der er karakteriseret af en sådan stemning:

"Altså, jeg... nu har jeg altid været sådan, at jeg kan slå helt fra og være sådan fuldstændig ligeglad, så altså jeg skulle bare igennem det her, jeg skulle bare uddannes, så hvad der var af udfordringer, nu hvordan skipperen var, det var jeg egentlig taget ligeglad med, men lige sådan en som ham, han burde ikke have haft lov til at have lærlinge. Der syntes jeg faktisk, at det skulle man være bedre til, hvis der kommer sådan nogle, fordi jeg ved at han har fået mange klager også." (ung fisker)

Selvom den hårde tone—eller manglende interesse for elevens perspektiver, som illustreret i det indledende citat til afsnittet—kan virke nedbrydende for nogle elevers interesse og lyst til at fortsætte, er den dog ikke entydigt ødelæggende. Et par af de unge fiskere kunne henvise til, at de (for en del år siden) havde været i praktik på et fartøj med en meget hård tone, som de vidste har skræmt nogle elever helt ud af fiskeriet. De fremførte dog samtidig, at det var en af de praktiksteder, hvor man kunne lære mest, hvis man kunne holde den hårde tone ud. Der var derfor en ambivalent, men overvejende positiv vurdering af praktikstedet, men det understreger behovet for matchning og forventningsafstemning, da andre elever helt havde mistet lysten til erhvervet gennem samme forløb.

Dette sammenfald mellem god læring og hård tone kan være medvirkende til, at nogle elever gav udtryk for, at Fiskeriskolen måtte kende til fartøjer med stor gennemstrømning af elever/højt frafald, som alligevel fortsætter som praktiksteder.

Som illustreret i dette sidste citat, er det ikke utænkeligt, at der—i takt med at der rekrutteres flere uden en forudgående tilknytning til fiskeriet—generelt skal være mere fokus på tonen ombord:

"Den bedste måde jeg tror jeg kan forklarer det på, det er for eksempel når jeg, hvis vi har en lærling med, der kommer hjemme fra mor og far af, fordi vi er jo hårde, vi snakker ikke altid pænt til hinanden og vi råber af hinanden, fordi det er sikkerhed og det skal gå stærkt og al sådan noget og der... Dem der kommer hjemme fra mor og far af de bliver kede af man gør det, fordi de kan ikke forstå hvorfor

man er sådan, hvorimod at hvis der er nogen der har en far der er fisker eller kommer fra fiskeriet, eller er opvokset i en fiskerifamilie, de råber bare igen ligesom vi andre gør, og så når man kommer ind igen, så er alting godt, så er man kollegaer og kammerater igen.” (ung fisker)

6.2.2 Relationen mellem Fiskeriskolen og praktikstederne

I de følgende afsnit ser vi på meget forskellige former for kontaktpunkter mellem skolen og praktiksteder. Vi forstår i denne sammenhæng eleven som et 'objekt', der bevæger sig frem og tilbage mellem skolen og praktikstederne (og faktisk også mellem praktiksteder). Fiskeriskolens uddannelseskonsulenter spiller endvidere helt åbenlyst en central rolle i at skabe og vedligeholde kontakt mellem skolen og praktikstederne. Slutteligt ser vi også uddannelsesbogen som et medium til kontakt og relation mellem skolen og praktikstederne.

Generelt beskriver de (få) skippere, vi har talt med og som har haft elever, at der i de senere år er blevet en lidt tættere relation mellem praktikstederne og skolen, og at eleverne er bedre forberedt, end de var for nogle år tilbage.

Eleven/lærlingen som bindeled

Eleverne (lærlingene) fungerer som et bindeled mellem skolen og det enkelte praktiksted på flere måder. Først og fremmest repræsenterer de på fartøjerne skolens faglige og sociale input, som det er kommet til udtryk hos den enkelte elev. Her er der generelt en oplevelse hos yngre fiskere og skippere af, at eleverne fungerer bedre socialt i praktikken i forhold til tidligere. Eleverne kan også bringe nye ideer af teknisk eller praktisk karakter, som de har lært på Fiskeriskolen, med ud på fartøjerne. Det er imidlertid ikke nævnt i nogle af interviewene. Forespurgt, så anså enkelte af eleverne det for umuligt, fordi de (skipper og mandskab) *'gør som de altid har gjort'*, og fordi eleverne på fartøjet ikke altid har så meget at sige. Formidling af ny viden fra skolen til fartøjerne via eleverne ser derfor ikke umiddelbart ud til at være særligt udbredt.

Den anden vej bidrager praktikstederne til uddannelsen med oplæring og træning af de forskellige færdigheder hos eleverne, som beskrevet i afsnittene ovenfor. Dialogen rummer dog også deres tilbagemeldinger om eleven efter praktikperioden, herunder eksempelvis en mulig anbefaling af andre fartøjstyper, hvor eleven ville kunne passe bedre, hvis det aktuelle fartøj ikke er 'rette hylde':

"Jeg tror de skal gøre det til en almindelighed at de praktikanter man ikke kan bruge i sin egen branche, sendes videre ved at have en fornuftig, sund dialog med Fiskeriskolen og sige at: 'Hør her, ham her er dygtig nok, men jeg tror at vi skal få ham over i noget garn.' Det er rederen, der tager fat i Fiskeriskolen, der siger hvad han tror om den enkelte elev.” (ung fisker)

I et vist omfang kan man også se eleverne som bindeled mellem praktikfartøjerne. Eleverne ser på og lærer af mandskab og skipper på praktikfartøjet og tager det med på skolen, hvor der udveksles erfaringer mellem eleverne. Det gælder erfaringer med tonen mv. som omtalt ovenfor, hvor flere af de interviewede henviser til andre elevers oplevelser, men også tekniske løsninger og måder at løse håndterede problemer på. I hvilket omfang dette kan have betydning afhænger af, om eleven eller den uddannede unge fisker har mulighed for at påvirke fartøjet og mandskabets praksis på baggrund af erfaringer andre steder fra:

"Jeg tror vi spejlede os i svendene på båden og tog det med og delte det med hinanden på skolen. Så skolen blev en slags ideudviklingsplads, mødeplads, og man mødte ligesindede.” (ung fisker)

Konsulenterne

Fra Fiskeriskolens side er det uddannelseskonsulenterne, der står for kontakten til praktikstederne. Fra vores (relativt få) skipperinterviews, har vi fået det indtryk, at Fiskeriskolen via konsulenterne i de seneste år har

prioriteret kontakten til praktikstederne højere, uden at det dog har betydet, at der er tæt kontakt. Det skal i denne sammenhæng bemærkes, at vores undersøgelse er lavet under Corona-perioden.

Det er heller ikke vores indtryk—baseret på vores begrænsede data, at der er egentlig 'efterspørgsel' fra fartøjs-side efter tættere kontakt—men nok heller ikke egentlig modstand mod det, hvis det kan laves på en måde, hvor det giver mening og ikke er for tidskrævende. Dog er det vores oplevelse, at Fiskeriskolens geografiske beliggenhed gør, at fartøjer der hører til i indre danske farvande, måske især mindre både, føler, at Fiskeriskolen som helhed og institution opleves som værende 'langt væk'.

Generelt er det vores oplevelse både fra vores besøg på skolen og fra interviewene, at konsulenterne—i lighed med lærerne på skolen—er særdeles vellidt blandt og har en god og tillidsfuld kontakt til eleverne. Dette ser vi som en stor styrke, der giver unikke udviklingsmuligheder.

Trods den gode relation, har vi fra vores interviews med unge fået den opfattelse, at enkelte praktikanter muligvis kunne have gavn af mere kontakt til konsulenterne i løbet af praktikken, så udfordringer kan vendes. En andetårselev beskrev for os, at han havde haft en meget dårlig oplevelse i en praktik, men at han havde valgt at bide det i sig og ikke at involvere konsulenterne. Eleven beskrev, at han var meget tæt på at opgive 'ævret' fuldstændigt. En interaktion med en konsulent på det rette tidspunkt kunne have muliggjort en fælles refleksion omkring situationen, og hvad der kunne gøres. Eleven var bevidst om, at han kunne ringe til konsulenterne, men det er vores forståelse, at han oplevede det som et nederlag, hvis han skulle tage kontakt.

Uddannelsesbogen

Et sidste formelt bindeled mellem skolen og fartøjerne er uddannelsesbogen. Uddannelsesbogen er for erhvervsuddannelserne generelt et værktøj, som skal styre/dokumentere indholdet i den praktiske uddannelse under praktikperioder og dokumentere, at målene er nået.

De fleste elever (eller yngre fiskere) beskriver, at uddannelsesbogen er blevet udfyldt, men at den ikke er blevet brugt aktivt til at styre, hvad der skulle trænes under praktikopholdet. Mange beskriver, at den blev afkrydset enkelte gange i løbet af praktikken. Til tider blot ved afslutningen af forløbet, hvor skipper krydsede af og konstaterede, at eleven nok havde været rundt om emnerne:

"Uddannelsesbogen blev slet ikke brugt. Til sidst på turen gik jeg op til skipper og sagde: 'Hey, prøv lige at hør' her, [skolen] beder faktisk lige om den her.' Nå okay, vi skriver lige i den." (ung fisker)

Uddannelsesbogen fungerer altså ikke som et aktivt værktøj for at skabe overblik over, hvad der formelt skal læres. Elevernes generelle tilfredshed med læring under praktikken tyder dog på, at skipper og de praktikansvarlige ofte ved, hvad eleverne forventes at skulle igennem, og at eleverne derfor undervejs når omkring de forskellige funktioner på fartøjet uden at skulle følge planen i uddannelsesbogen. Selve afkrydsning og udfyldning af bogen sker så ved lejlighed.

Enkelte fortæller dog, at uddannelsesbogen anvendes mere systematisk til at sikre, at eleverne kommer systematisk omkring centrale dele, hvor især sikkerhed fremhæves:

"Vi har altid haft eleverne med rundt med uddannelsesbogen og går igennem udslukningsudstyr og redningsudstyr og knuder og sådan, så slår vi kryds ved den og noterer, hvad de kan." (ung fisker)

Interviewene peger på at uddannelsesbogen ikke er et særligt aktivt værktøj til at sikre indholdet af uddannelsen på fartøjerne. Det virker som om bogens strukturerede format ikke passer ind i praksis på fartøjet, hvor der ikke er faste pauser, hvor skipper og elev har tid og rammer til at gennemgå bogen. Skipperne har en mere flydende tilgang til at komme omkring træning af de forskellige typer aktiviteter på

fartøjet. Med disse forbehold kunne man overveje om uddannelsesbogen i højere grad end nu kunne anvendes til at reducere den variation i læringsoplevelsen på de forskellige fartøjer, som vi har fået berettet om.

7 Konklusion og forslag

Undersøgelsen har haft som hovedformål at forstå de unges værdier og billeder af fiskeriet mhp. at kunne øge rekrutteringen til (og fastholdelsen i) dansk fiskeri og specielt Fiskeriskolen. I denne proces har vi behandlet 3 overordnede problemstillingskomplekser, som har betydning ift. at imødegå rekrutteringsudfordringerne i dansk fiskeri. Vi opsummerer disse nedenfor og giver efterfølgende forslag til handlinger for at reducere rekrutteringsudfordringerne.

7.1 Rekruttering til Fiskeriskolen

Et centralt problemstillingskompleks findes omkring rekrutteringen af unge til at starte på uddannelsen som erhvervsfisker. Rekrutteringen drejer sig om udbredelse af kendskabet til uddannelsen og erhvervet blandt unge, men i høj grad også om at matche erhvervet med de unges værdier. Hvilke typer af unge, der kan tiltrækkes til erhvervet og i første omgang uddannelsen, afhænger af erhvervets aktiviteter og profil.

Der har været en lang række aktiviteter for synliggørelse af fiskeriet og uddannelsen som erhvervsfisker over tid. Erhvervsfiskeruddannelsen indgår i materialer for den generelle information om uddannelsesmuligheder for unge, uddannelsesguiden og som mulighed hos vejledere mv. Desuden er der aktuelt kampagner på sociale medier, ligesom Athene besøger havne, og der er lokale tiltag, hvor skippere har direkte kontakt til folkeskoler og eventuelt andre ungdomstilbud.

Ved interviews med elever og unge fiskere fremhæves først og fremmest direkte og personlig kontakt som årsag til at søge Fiskeriskolen. Det kan være via familie eller andre nære bekendte, tilknytning via lokalsamfundet eller mere perifere møder med fiskere. Enkelte nævnte, at vejledere i uddannelsessystemet guidede dem mod Fiskeriskolen. Ingen af dem, vi talte med, henviste til SoMe kampagner som årsagen til, at de søgte skolen.

Undersøgelsen har fokuseret på de unge, der allerede har valgt Fiskeriskolen. Det er derfor deres—og ikke generelt 'ungdommens'—værdier knyttet til fiskeriet, vi har genereret viden om. Når fiskeriskoleeleverne peger på hvad, der er vigtige værdier i fiskeriet for dem, peger de først og fremmest på det konkrete arbejde: det hårde arbejde, bruge sig selv, godt kammeratskab mv. Kun enkelte omtaler mere abstrakte værdier som bæredygtighed og fiskeriets bidrag hertil, eller stoltheden over det gode slutprodukt som værdier bag deres uddannelsesvalg.

7.2 Rekruttering til hele fiskerierhvervet

Det andet centrale problemstillingskompleks omhandler rekrutteringen videre til det varierede danske fiskeri. Hvordan sikrer fiskeriets uddannelseskæde sammen med erhvervet på fartøjerne, at der uddannes og trænes personer til at varetage de forskellige arbejdsfunktioner på de forskellige typer af fartøjer, herunder som fartøjsejer?

Uddannelsen som erhvervsfisker på Fiskeriskolen giver adgang til alle dele af fiskeriet, selvom behovet for kompetencer varierer mellem de forskellige dele. Eleverne udviser generelt en stor åbenhed overfor alle fiskeriets dele. Valg af fartøjstype og segment afhænger ofte af det enkelte fartøj, hvor de passer godt ind. Der er imidlertid nogle, der på forhånd har udset sig et segment eller et bestemt (måske familiens) fartøj og derfor går målrettet efter dette. Eleverne synes dog at have en holdning om, at kystfiskeriet ikke er interessant nu, men måske når de bliver ældre. Behovet for mere livserfaring inden kystfiskeriet kalder, er i øvrigt på linje med opfattelsen i segmentet selv iflg. en undersøgelse udarbejdet for FSK-PO.

I fiskeriets forskellige dele ansættes de færdige erhvervsfiskere direkte eller indirekte. Ansættelse direkte fra Fiskeriskolen sker især i det, vi her har betegnet som garn og trawlfiskeriet. I kystfiskeriet ser ansættelse ud til at ske senere og dermed mere indirekte. Her giver den brede enhedsuddannelse baggrund for at kunne varetage de mange forskellige funktioner, som kystfiskere varetager—både som ene fartøjsejer eller ansat. I det pelagiske fiskeri bliver ansættelse af erhvervsfiskere fra Fiskeriskolen også indirekte. Her søges især specialiserede ansatte: maskinmestre, skippere eller fiskere, der har et andet fag ved siden af. Selvom der ikke rekrutteres meget direkte, så giver Fiskeriskolen grunduddannelsen for dem, der går videre som skippere, eller som har eller senere får en supplerende faglig uddannelse (eksempelvis som vodbinder).

Undersøgelsen peger dermed på, at selvom Fiskeriskolens grunduddannelse er en enhedsuddannelse, og ikke rummer specialiseringer som i udlandet, så blokerer denne struktur ikke for rekruttering til alle dele af fiskerierhvervet. De mere specialiserede kompetencer, som ønskes i nogle dele af fiskeriet, kan suppleres via andre uddannelser og Skipperskolen.

Rekruttering til nye fartøjsejere sker sjældent direkte fra Fiskeriskolen. Blandt eleverne på Fiskeriskolen var der kun enkelte, der så en umiddelbar fremtid som fartøjsejer for sig. For nogle udskydes eller opgives drømmen om at blive selvstændig fartøjsejer, når de konfronteres med kravene til samme. Andre, især med forhåndskendskab, eventuelt via familien, har ambitioner om at blive fartøjsejer fra starten af uddannelsen. Der er dog eksempler på, at der på det enkelte hold kan sprede sig en kultur om at blive selvstændige, udtrykt i et pludseligt højt antal, der søger videre på Skipperskole. Generelt lader det dog til, at rekruttering af nye fartøjsejere kun i ringe grad sker på Fiskeriskolen og under uddannelsens undervisning og praktik. Denne rekruttering sker tilsyneladende primært senere, hvor nogle af erhvervsfiskerne modnes til opgaven, ofte støttet af skippere på de fartøjer, hvor de arbejder.

7.3 Fiskeriskolens uddannelse

Det tredje helt centrale problemstillingskompleks i undersøgelsen og ift. rekrutteringen til fiskeriet er, hvordan fiskeriets grunduddannelse på Fiskeriskolen fungerer. Dette handler både om fastholdelse, så behovet for yderligere rekruttering til skolen reduceres, og om elementer af uddannelsen, der kan justeres, så det bliver endnu bedre erhvervsfiskere fra Fiskeriskolen, som fiskerierhvervet kan rekruttere. Der er grundlæggende tilfredshed med uddannelsen i de dele af erhvervet, som vi har talt med, men der kan være elementer, der kan justeres på, f.eks. op- eller nedjustere visse fag eller inkludere nye elementer på uddannelsen. For en vekseluddannelse med hovedparten af uddannelsestiden i praktik er relationen mellem skolen og praktikstederne helt afgørende for at sikre en uddannelse af ensartet høj kvalitet, hvilket også udgør et relevant undersøgelsesobjekt.

Den overvejende tilbagemelding fra elever—nuværende som tidligere—var generel tilfredshed med skolens undervisning, det faglige indhold og niveau, og de sociale dele, hvor skolens personale håndterer den enkelte elevs udfordringer. Der var dog enkelte fag, hvor nogle ønskede mere tid eller fordybelse, mens andre anså fagelementer som overflødige. Dette afspejlede i vidt omfang elevernes ambitioner i forhold til arbejdsfunktion som dæksfolk, skipper eller måske fartøjsejer. Dette kunne tale for en vis grad af differentiering af faglig uddybning, omend ingen har talt for en egentlig niveaudeling af hele eller dele af uddannelsen, der ellers kunne føre til en funktionsmæssig specialisering. Argumentet er, at det ville modarbejde den fælles kultur og erfaringsudveksling—og desuden risikere at blokere for en modning til eksempelvis at påtage sig ledelses- eller ejerfunktioner, som følge af inspiration fra med-elever.

Praktikken udgør 75% af uddannelsestiden og giver i vid udstrækning de centrale praktiske færdigheder og kompetencer i uddannelsen. Det er samtidig en del af uddannelsen, som Fiskeriskolen har mindre umiddelbar kontrol med. Hovedparten af de interviewede er meget tilfreds med at komme i det rigtige arbejde på

fartøjerne, men flere fremhæver samtidig nogle udfordringer. For mange er det udfordringer, de lærer at håndtere, men det giver også anledning til frafald.

Det er vores klare indtryk, at elever, der er uegnede til fiskeriet, falder fra i den meget praksisnære uddannelse. En stor del af disse 'nødvendige' frafald sker allerede i løbet af de første tre uger med skole og en kort praktik. Nogle færdiguddannede fiskere, skippere og elever peger dog på, at nogle elever, der kunne blive gode fiskere, opgiver uddannelsen pga. dårlige oplevelser i praktikken, der til en vis grad tilskrives dårligt match mellem elev og fartøj. Det kan betegnes som et 'unødvendigt' frafald af elever, der formentligt kunne fastholdes i fiskeriet.

7.4 Forslag

På baggrund af undersøgelsen omkring ovenstående problemstillingskomplekser har vi en række mere eller mindre konkrete forslag til, hvordan man på forskellige niveauer, kan styrke uddannelsen og reducere rekrutteringsudfordringerne i fiskeriet ved at adressere rekruttering og frafald.² Enkelte forslag vedrører flere problemstillinger eller støtter hinanden. Vi har alligevel listet dem enkeltvis—grupperet efter den aktør vi ser som den centrale i udmøntningen: Fiskeriskolen, praktikfartøjerne (i samspil med Fiskeriskolen), og erhvervet bredt. Der ligger ingen prioritering i nummereringen.

Fiskeriskolen som primær aktør

1: Spørgeskema på første mødedag på skolen

Bidrag til: Bedre forståelse af hvem der rekrutteres til Fiskeriskolen, hvordan de rekrutteres, samt evt. forståelse af frafald

Baggrund: Vi forestiller os, at der på baggrund af et spørgeskema med ganske få spørgsmål til nye elever kan skabes værdifuld viden ift. hvor eleverne kommer fra, samt hvad der har motiveret dem til at søge Fiskeriskolen. Der laves pt. en del rekrutteringsindsatser, men det er ikke vores indtryk, at der er et klart billede af, hvad der virker. Desuden er der i erhvervet forskellige opfattelser af elevernes baggrund og ændring over tid. Der synes at være begrænset konkret viden.

Vi foreslår derfor, at der spørges ind til baggrund, kendskab til skolen/fiskeriet, tidligere skoleoplevelser osv. Ift. rekrutteringsindsatsen kan der spørges ind til, hvor eleven blev inspireret til at blive fisker, hvor og hvordan eleven fik viden om uddannelsen, samt om denne kender til fiskeriets kampagner (SoMe, Athene, osv.) og deres betydning for valget. Slutteligt kunne det muligvis være fornuftigt på dette tidspunkt at bede om samtykke til at kunne kontakte de unge efter eventuelt frafald for at høre om årsagerne. Dette forslag skal udmøntes nøje, så det ikke kommer til at stride mod GDPR-reglerne.

² Forslagene fremstår for os som relevante i forhold til problemstillingskomplekserne og praktisk gennemførlige med et formodentligt rimeligt afkast ift. indsatsen. De har en karakter, så det er op til aktørerne (relevante ansatte, udvalg og organisationer) at designe den nøjagtige intervention, hvis man vælger at forfølge et eller flere af dem. Vores trods alt begrænsede indsigt indebærer også, at lignende interventioner kan være igangsat, uden at vi er blevet opmærksomme på det. På samme måde skal forslagene naturligvis læses med det forbehold, at vi er eksterne ift. uddannelsen, og at vi ikke nødvendigvis har fuldt indblik i begrænsninger og udfordringer i forbindelse med implementering.

2: Udarbejdelse af egen elev-profil på skemalagt, gruppebaseret, faciliteret workshop eller lignende

Bidraget til: Karrieremodning, gode praktik-match, fastholdelse på skolen (via styrket fællesskab på skolen og bedre arbejdsmiljø i praktikken)

Baggrund: I undersøgelsen oplevede vi, at de nystartede elever var glade for og havde udbytte af at udveksle egne historier, faglige drømme, praktikønsker og forestillinger om fremtiden som fisker og sammen reflektere over disse.

Vi foreslår derfor, at skolen overvejer at skemalægge at eleverne i mindre grupper fortæller om, hvorfor de har søgt skolen og hvad de hver især værdsætter i deres forventede fremtid som fisker. Dette skal være faciliteret af f.eks. en underviser. Diskussion og refleksion kan bidrage til, at de formulerer ønsker i forhold til praktikfartøjer og kan munde ud i, at eleven—sammen med konsulenterne—tegner en profil af sig selv og hvilke(n) praktik, de ønsker. Dette kan styrke konsulenternes match af elev og fartøj (se også forslag 7 om fartøjsdeklarationer) og reducere det mulige 'unødvendige' frafald pga. dårligt match. En sidegevinst er, at forløbene potentielt bidrager til den fælles kultur for lydhørhed til hinanden, som skolen allerede arbejder på.

3: Udredning af årsager til frafald

Bidraget til: Uddannelsens kvalitet og fastholdelse

Baggrund: Uddannelsen har et stort frafald, som især ligger tidligt i forløbet og begrundes med hjemve og søsyge. En stor del af dette frafald er formodentligt uundgåeligt eller nødvendigt, i de tilfælde hvor fiskeriet slet ikke passer eleven. Andet frafald kan imidlertid være unødvendigt, både tidligt og senere i uddannelsesforløbet. Reduktion af det mulige unødvendige frafald adresseres i forslag 2 og 7. For at få mere viden om årsager til frafaldet—og dermed i særdeleshed om og hvordan unødvendigt frafald kan forhindres—vil en mere systematisk viden om årsager til frafald være værdifuld.

Vi foreslår derfor, at eleverne i forbindelse med spørgeskema (forslag 1) bl.a. bedes give samtykke til at måtte kontaktes i tilfælde af frafald, således at skolen kan lære af dette. Ved frafald laves et kortere interview om årsagerne med de tidligere elever for at få input til kvalitetsudviklingen. Interviewet/samtalen gennemføres af en konsulent fra skolen—eller måske bedre af en tredje part, der kan levere anonymiserede og generaliserede tilbagemeldinger til skolen.

4: 'Skemalagt' kontakt fra uddannelseskonsulent til elev i løbet af praktikophold

Bidraget til: Fastholdelse og struktureret læring i løbet af praktikperioderne (via bedret arbejdsmiljø)

Baggrund: Fiskeriskolen har via uddannelseskonsulenterne løbende kontakt til fartøjerne og har åbne telefoner for opkald fra både elever (lærlinge) og skippere, hvis der er problemer. Der kan imidlertid være elever, der 'putter' med de dårlige oplevelser og bider tænderne (for meget) sammen. Eleverne har typisk en god relation til skolens ansatte, ikke mindst uddannelseskonsulenterne, men især ved første praktikophold er denne relation formodentlig endnu ikke så stærk. For nogle kan det derfor opleves som vanskeligt/skamfuldt at række ud efter hjælp.

Vi foreslår derfor, at det skemalægges/formaliseres, at uddannelseskonsulenterne oftere end nu tager kontakt til eleverne i praktik, især den første. Det vil være en mulighed, om end ikke garanti, for, at problemer på praktikken vendes med skolen. Et skemalagt opkald fra skolen vil til dels fjerne ansvaret fra eleven for at kontakte ved problemer eller bekymringer.

5: Ændret italesættelse og rammesætning af kabys/hygiejnebevis

Bidrag til: Uddannelsens kvalitet via øget motivation

Flere kritiserede kabystjeneste som 'spild af tid'. En snæver associering af faget til 'køkkentjeneste' synes at udgøre en udfordring. Vi ser umiddelbart, at kompetencer omkring hygiejne må være centrale i fiskeriet; ikke blot i kabyssen, men også i forbindelse med håndtering af fangst.

Vi foreslår derfor, at Fiskeriskolen overvejer at tydeliggøre og italesætte de bredere hygiejneaspekter, der ligger i faget; både i forhold til arbejdsmiljøet på fartøjet og elementer ift. fangsthåndtering og -kvalitet.

6: Fordybningsmodul med selvvalgt fag

Bidrag til: Faglig fordybelse (dæksfunktioner eller skipper/fartøjsejer kompetencer)

Baggrund: Blandt de interviewede var der flere, som pga. interesse eller fremtidsdrømme ønskede mere eller mindre af bestemte fag. Det var imidlertid i flere tilfælde modstridende ønsker. Etablering af forskellige retninger eller niveauer var ikke ønsket af nogen som en udbredt løsning.

Vi vil derfor foreslå, at det etableres et nyt modul på en til to uger, hvor den enkelte kan vælge et mere specialiseret kursus til selvvalgt fordybelse. Interviews peger på, at det *kunne* være 'avanceret' bødning eller motorlære overfor 'videregående' økonomi og ledelse, der direkte peger på ejerskab af fartøj eller ledelse som ansat skipper.

I forlængelse af det sidste kunne vi foreslå skolen at se på de mulige årsager til, at enkelte hold synes at have udviklet en skipper/selvstændighedskultur. Kan noget sådant eventuelt understøttes ifm. med fremtidige justeringer af uddannelsen? Nærværende forslag 6 kan muligvis ses som et lille skridt i den retning.

Praktikfartøjerne som primær aktør – i dialog med Fiskeriskolen

7: Fartøjsdeklarationer

Bidrag til: Bedre matchning mellem elever og praktikfartøjer, kvaliteten af læring under praktikken

Baggrund: Meget frafald på Fiskeriskolen er formodentligt 'uundgåeligt' og ligger tidligt i forløbet. Undersøgelsen peger dog på, at der også er et 'unødvendigt' frafald af elever, der kunne være blevet gode fiskere. Det sker oftest på grund af dårligt match mellem elev og praktikfartøj. Interviewene har peget på forhold i forbindelse med arbejdsbetingelserne, så som længden af ture, arbejdsrytmen, hvor fysisk anstrengende arbejdet er, rammer for elevens selvstændige initiativ mv. En ting, der er gået igen som årsag til frafald og for andre som dårlige oplevelser, er en meget hård tone på nogle fartøjer. Samtidig er der andre elever, der trods den hårde tone oplever at lære meget på samme fartøjer. Det er altså ikke nødvendigvis et problem hos elev eller fartøj, men snarere om matchet og uklarhed om betingelserne. Dette match laves i dag af konsulenterne på baggrund af kendskab til fartøjet og den enkelte elev. Forslag 2 skal styrke elevernes egen opfattelse og profilering ift. praktikønsker.

Vi foreslår, at der etableres en systematisk og detaljeret beskrivelse af det enkelte fartøj, der forholder sig ovennævnte elementer. En 'fartøjsdeklaration'. De nærmere rammer for denne beskrivelse kunne muligvis være en af de første arbejdsopgaver for den foreslåede ERFA-gruppe (forslag 8). Profiler af hver enkelt elev og fartøjer vil være gode arbejdsredskaber for konsulenterne. Profilerne kunne også bruges til at forberede

elev og fartøj på, hvad de kan forvente. Den aktuelle mangel på elever kan give et incitament for praktikfartøjerne til at gentænke uddannelsesrammerne og tydeliggøre dem via en fartøjsdeklaration.

8: Erfaringsudvekslingsgruppe (ERFA-gruppe) for praktikfartøjer

Bidrag til: Struktureret læring i løbet af praktikperioderne, styrket relation mellem Fiskeriskolen og praktikfartøjerne og praktikelementet for praktikfartøjerne indbyrdes

Baggrund: Konsulenterne har øget kontakten til praktikfartøjerne i de senere år, hvilket har styrket deres relation. Samtidig udtrykker skippere, at kontakten til skolen ikke opleves som tæt, og at der også kan være vilje fra fartøjerne til at investere mere i relationen. Elever og unge fiskere peger endvidere på, at uddannelsesbogen, som et formelt instrument til at sikre læringen i praktikken, ikke spiller den store rolle.

Vi foreslår derfor, at læringsselementet i praktikken bliver mere eksplicit. Det kan være ved opgradering af uddannelsesbogen, eller ved øget fartøjsprofilering (forslag 7), eller som i dette forslag ved at praktikfartøjerne kan styrkes yderligere ved, at skolen opfordrer til, og at der etableres rammer, hvor de læringe-ansvarlige på fartøjerne kan udveksle erfaringer og ideer i noget i stil med en ERFA-gruppe. Det kan ske i dialog med skolens konsulenter og eventuelt i mindre grupper af skippere/læringeansvarlige på fartøjerne. Møder kan ske fysisk eller mere sandsynligt online, eksempelvis hvert halve år.

Erhvervet bredt - organisationerne

9: Undersøgelse af hvordan modning til fartøjsejere kan understøttes

Bidrag til: Styrket modning og rekruttering af fartøjsejere

Baggrund: Statistisk set er rekrutteringsbehovet som følge af høj gennemsnitsalder mest påtrængende for fartøjsejere. Rekruttering som fartøjsejer ser i mindre grad ud til at ske i forbindelse med grunduddannelsen på Fiskeriskolen og i højere grad blandt aktive fiskere og skippere på et senere tidspunkt af deres karriere. Det kunne derfor helt generelt anbefales at kigge nærmere på, hvordan nye fartøjsejere 'rekrutteres' i dag (hvordan starter karrieren som selvstændig fartøjsejer?), og man kunne i den forbindelse overveje, om overgangen kunne lettes ved kurser eller netværk, der kan understøtte fiskeritekniske, administrative og ledelsesmæssige kompetencer hos de nye fartøjsejere. Vi har ikke i denne sammenhæng arbejdet med de økonomiske barrierer for at blive fartøjsejer. Disse skal naturligvis også adresseres for at modne og udvikle flere fartøjsejere.

Vi vil foreslå, at der i erhvervet—muligvis forankret til Fiskeriskolen—iværksættes en undersøgelse af, hvordan fartøjsejere rekrutteres/udvikles i dag, og om dette kan understøttes eksempelvis ved mere struktureret træning på fartøjerne og supplerende kurser på Fiskeriskolen.

10: Synliggørelse af bæredygtig praksis

Bidrag til: Brede rekrutteringsgrundlag samt nye profiler i fiskeriet

Baggrund: Der er i samfundet og blandt unge generelle træk mod, at bæredygtighed opfattes som en vigtig værdi som grundlag for valg af uddannelse og arbejde. Undersøgelser af værdier for unge udenfor fiskeriet udtrykker det mindre generelt og abstrakt som "interesse for fisken som råvare og produkt" og som "mulighed for at gøre en forskel for samfundet".³ I det omfang fiskeriet vil tiltrække nogle af de unge, der ser

³ Oxford Research (2019) og CompanYoung (2018).

bæredygtighed og konkrete udtryk for dette som centrale værdier for deres uddannelsesvalg, så kræver det formentligt, at ikke blot kampagner og Fiskeriskolen tematiserer det, men at hele erhvervet over tid forholder sig mere aktivt til begrebet, og hvordan fiskeriet i praksis udfolder bæredygtighed.

Vi foreslår derfor, at erhvervet overvejer, hvordan den bæredygtige praksis synliggøres som en del af hele fagets image—både eksternt og internt. Vi er opmærksomme på, at der er en del aktiviteter i gang på begge områder. Fiskeriskolen og rekrutteringskampagner kan være elementer i dette, men det skal naturligvis afspejles i praksis og ved italesættelse af erhvervet. Eksempler kan inkludere certificeringer, DFPO's engagement i Naturmødet samt nuværende samarbejder med Danmarks Naturfredningsforening, FSK-PO's fokus på skånsomme redskaber, samt DPPOs projektsamarbejde med Dyrenes Beskyttelse.

Referencer

- Coleman, J. et al. 2019. *Alaska's Next Generation of Potential Fishermen: a Survey of Youth Attitudes Towards Fishing and Community in Bristol Bay and the Kodiak Archipelago*. Maritime Studies. Vol. 18.
- CompanYoung 2018. *Præsentation af imageanalyse*. Danmarks Fiskeriforening. Januar 2018. Upubliceret.
- Fiskeriskolen 2020. *Studieordning erhvervsfiskeriets grunduddannelse*. Fiskeriskolen, Thyborøn (dec. 2021: <https://eucnordvest.dk/media/wv4ft0ax/fs-5-30-200-studieordning-erhvervsfiskerudd-2020-03.pdf>)
- Frederiksen, J.T. og Billesø, J.A.B. 2018. *Frafald på MEF 2012-2016*. Department of Media, Cognition and Communication, University of Copenhagen (dec. 2021: https://curis.ku.dk/portal/files/201912150/Frafald_p_MEF_2012_2016_final.pdf)
- Frederikshavn Gymnasium u.år. *Maritim STX* (dec. 2021: <https://www.frhavn-gym.dk/nuvaerende-elev/maritim-student/maritim-stx-4-aarig/>)
- Fødevarerministeriets Departement 2020. *Notat om erhvervsfiskere og fartøjsejere. Udviklingen af erhvervsfiskere og fartøjsejere i Danmark for perioden fra 2000 til 2019*. Upubliceret.
- Høst, J. og Christensen, J. 2018. *Nordic fisheries in transition – future challenges to management and recruitment*. TemaNord 2018: 545. Nordic Council of Ministers (dec. 2021: <http://norden.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1253207&dswid=6086>)
- Johnsen, J.P. og Vik, J. 2013. *Pushed or pulled? Understanding fishery exit in a welfare society context*. Maritime Studies. Vol. 12(4).
- Justesen, L. Laub, M.T. og Poulsen, B.R. 2018. *Fotografi som visuel metode i ernærings- og sundhedsfaglige studier*. Arbejdspapirer, 3. årgang, nr. 1, 2018. Professionshøjskolen Metropol. Institut for Sygeplejerske- og Ernæringsuddannelser, Det Sundhedsfaglige Fakultet, Københavns Professionshøjskole.
- Koudahl P. 2011. *Forudsigelige frafald*. Kronik, Information 10/8/2011 (dec. 2021: <https://www.information.dk/debat/2011/08/forudsigelige-frafald>)
- Lowe, M.E. 2015. *Localized practices and globalized futures: challenges for Alaska coastal community youth*. Maritime Studies. Vol. 14(6).
- Oxford Research 2019. *Fremtidens kystfisker: Barrierer og rekrutteringsgrundlag*. Analyse udarbejdet på vegne af Foreningen for Skånsomt Kystfiskeri Producentorganisation, FSK-PO.
- Ounanian, K.M. 2016. *In Place of Fishing: Coastal Communities in Transition*. PhD afhandling. Centre for Blue Governance, Institut for Planlægning, Aalborg Universitet.
- Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries 2018. *Social data in the EU fisheries sector (STECF-19-03)*. Publications Office of the European Union, Luxembourg (dec. 2021: https://stecf.jrc.ec.europa.eu/reports/economic/-/asset_publisher/d7le/document/id/2599029)
- Sønvisen, S.A. 2013. *Recruitment to the Norwegian fishing fleet: storylines, paradoxes, and pragmatism in Norwegian fisheries and recruitment policy*. Maritime Studies. Vol. 12(8).
- Tarbensen, K. 2012. *For alle Danmarks Fiskere: Fiskeriforeningens historie 125 år. 1887-2012*. Danmarks Fiskeriforening.

Thornsberg, L. 2021a. *Krise i fiskeriet: Vi mangler desperat folk til en hyre*. Fiskerforum 01/09/2021 (dec. 2021: <https://fiskerforum.dk/krise-i-fiskeriet-vi-mangler-desperat-folk-til-en-hyre/>)

Thornsberg, L. 2021b. *Det berømte tæppe er trukket væk under de sidste Østersø-Fiskere*. Fiskerforum 12/10 2021 (dec. 2021: <https://fiskerforum.dk/det-beroemte-taeppe-er-trukket-vaek-under-de-sidste-oestersoe-fiskere/>)

Thornsberg, L. 2021c. *Færre unge søger ungdoms- og erhvervsuddannelserne, herunder også fiskeriet*. Fiskerforum 27/10 2021 (dec. 2021: <https://fiskerforum.dk/faerre-unge-soeger-ungdoms-og-erhvervsuddannelserne-herunder-ogsaa-fiskeriet/>)

Thornsberg, L. 2021d. *MARTEC søsætter videreuddannelser for fiskere*. Fiskerforum 29/11/2021 (dec. 2021: <https://fiskerforum.dk/martec-soesaetter-videreuddannelser-for-fiskere/>)

Thornsberg, L. 2021e. *Fiskeriets Arbejdsmiljøråd: Ny mand på fartøjet: Sådan får I en sikker start*. Fiskerforum 29/11/2021 (dec. 2021: https://fiskerforum.dk/fiskeriets-arbejdsmiljoeraad-ny-mand-paa-fartoejet-saadan-faar-i-en-sikker-start/?utm_source=dlvr.it&utm_medium=facebook)

Uddannelsesguiden u.år. *Fisker* (dec. 2021: <https://www.ug.dk/job/landskovbrugfiskeriogdyrepleje/jagt fiskeri arb/fisker>)

Undervisningsministeriet 2010. *Vejledning til indplacering af AMU-beviser i den danske kvalifikationsramme for livslang læring* (dec. 2021: <https://ufm.dk/uddannelse/anerkendelse-og-dokumentation/dokumentation/kvalifikationsrammer/indplacering/procedurer>)

Undervisningsministeriet 2018. *Frafald og fuldførelse på erhvervsuddannelserne* (dec. 2021: <https://www.uvm.dk/erhvervsuddannelser/nyheder-lovgivning-og-reform/eudaftale-2018/baggrund-og-analyser-om-soegning-og-frafald>)

Bilag: Metode

Rapporten baserer sig på et litteraturstudie samt kvalitative interviews med elever på Fiskeriskolen (der er læringe i forhold til praktikken) samt andre aktører i fiskeriet som den centrale empiri. Undervejs har vi sparret med repræsentanter fra de tre fiskeriorganisationer FSK-PO, DFPO og DPPO, samt ansatte på Fiskeriskolen. Konklusionerne er dog udelukkende forfatterens egne.

Litteraturstudiet bestod af artikler om problemstillingen rekruttering til fiskeriet internationalt og af tidligere analyser og undersøgelser omkring rekruttering til fiskeriet i Danmark.

Den centrale, empiriske undersøgelse bestod, som nævnt, af kvalitative interviews.

De første interviews rettede sig dels mod repræsentanter for Fiskeriskolen og Skipperskolen, fiskeriorganisationerne og udvalgte skippere bredt i fiskeriet. Denne første interviewrunde fokuserede på at få et overblik over problemstillingen: hvordan ser rekrutteringsudfordringerne ud fra forskellige dele af fiskeriet, hvilke kvalifikationsbehov har de, og hvordan ser uddannelse og træning ud i dag og opleves fra skipperside? En del af de interviewede havde aktuelt eller havde tidligere haft elever om bord. Disse interviews blev alle gennemført som online face-to-face interviews pga. Corona-situationen, der blokerede for fysiske interviews (enkelte interviews foregik over telefonen, altså uden face-to-face interaktion). Dog nåede vi at besøge Fiskeriskolen og interviewe forstanderen, Claus Henry Hansen, inden Corona-nedlukningen. Under dette møde blev der også truffet aftale om det videre undersøgelsesforløb på Fiskeriskolen (et forløb der dog efterfølgende blev løbende justeret pga. Corona).

Den anden type interviews rettede sig mod elever og unge erhvervsfiskere, der var blevet færdige indenfor de sidste år. Interviews med elever efter hhv. 2 uger og 1½ år på uddannelsen, blev gennemført i en kombination af fokusgrupper og individuelle interviews, mens de unge erhvervsfiskere blev interviewet online (enkelte via telefon). Formålet med disse interviews var at få indsigt i: 1) De unges værdier og billeder af fiskeriet: hvad fik dem til at ønske at blive fisker? 2) Deres fremtidsdrømme: hvilke segmenter og funktioner ser de sig selv i? 3) Deres oplevelser med og perspektiver på Fiskeriskolen og uddannelsen til erhvervsfisker.

Interviewpersonerne blev valgt med forskellige metoder. De tre fiskeriorganisationer blev indledningsvist kontaktet og interviewet, hvorefter de pegede på skippere, som de ville anbefale, at vi talte med. Elever og unge fiskere blev identificeret med hjælp fra Fiskeriskolen. Ift. interviews med nystartede elever, så deltog hele det relevante hold (7 personer på daværende tidspunkt) i fokusgrupperne. Ift. eleverne på andet år samt unge fiskere, blev Fiskeriskolen bedt om at facilitere kontakt til personer, der ville være interesserede i at deltage, og som typisk ikke var bange for at fremføre sine synspunkter.

Generelt var alle interviews og fokusgrupper semi-strukturerede med en overordnet interviewguide med åbne spørgsmål, hvorunder det var muligt at forfølge nye temaer og tanker bragt op af respondenterne. I mange tilfælde førte nye temaer og tanker bragt op af respondenterne til tilføjelser i interviewguiden til efterfølgende interviews. Ved fokusgruppeinterviewene med de helt unge elever benyttede vi endvidere såkaldt 'photo elicitation' (se f.eks. Justesen et al. 2018), hvor der vises billeder af udvalgte situationer eller ting for at få samtalen og interviewpersonernes associationer i gang. I dette tilfælde havde vi to serier af billeder: For det første billeder, der på forskellig vis udtrykte mulige motiver eller motivationsfaktorer under overskriften: "Hvad får mit hjerte til at banke", dernæst billeder af forskellige typer af fartøjer og fiskerier under overskriften: "Hvilken slags fisker vil jeg være". Billederne åbnede for en snak om motivationsfaktorer eller 'drivere' og forskellige typer af fiskeri—også for de helt unge elever, der endnu ikke havde klare

begreber om de forskellige typer af fiskeri. Det var dermed en måde at gøre vores snak mere håndgribelig på, selvom vi blot sad om et bord med billeder, der repræsenterede de forskellige begreber. **Oversigt over interviews**

Kategori	Interviews (fysisk, online og telefon)
Fiskeriskolen	Interviews med forstander samt konsulenter mv. (4 personer) Løbende dialog med forstander
Skipperiskolen	Interview med forstander på Skipperiskolen (1 person)
Organisationsfolk	Organisationer, inkl. Lærlingeudvalg (4 personer)
Erfarne skippere	Skipperer (kyst, garn trawl, pelagisk) (7 personer)
Nye elever (nystartede)	2 fokusgrupper (7 personer)
Erfarne elever (1½ år)	1 fokusgruppe med 4 personer, samt 5 individuelle interviews (7 personer, nogle deltog i både fokusgruppe og interview)
Unge erhvervsfiskere	Unge erhvervsfiskere, kortere årrække efter færdiggørelse af Fiskeriskolen (8 personer)

Det var planlagt at interviewe et mindre antal unge, der havde påbegyndt uddannelsen på Fiskeriskolen, men som havde valgt at hoppe fra i forløbet, såkaldt 'frafaldne'. Det var antagelsen, at interviews med disse kunne give en vis indsigt i overvejelser og årsager til fravalget, hvilket der kunne følges op på med mere grundige analyser. Efter nøje overvejelse og et ikke vellykket pilot-forsøg på at aftale et interview, så konkluderede vi, at vi med det foreliggende set-up ikke etisk forsvarligt kunne gennemføre interviews med denne gruppe unge mennesker på et sårbart tidspunkt i deres liv.

Alle interviews blev transskriberet (fra optagelser eller i få tilfælde noter) og bearbejdet i analyseprogrammet Nvivo . I løbet af interviewrækken fremkom en række nye temaer og problemstillinger, som derfor blev adresseret i de efterfølgende interviews (jf. ovenfor). I Nvivo blev teksterne kodet, så temaer og stikord under analysen kunne samles op på tværs af interviewene.